سندر ناری

آزاد بنجاری

سندر ناري

ڪھاڻيون

آزاد بخاري

پاران:-
ڪيرٿر پبليڪيشن
چڪ ضلعو شڪارپور
سنڌ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو نالو:- سنڌ رناري
ليکڪ:- آزاد بخاري
ايڊيشن:- پهريون جنوري ١٩٨٦ع
ڪاپيون:- هڪ هزار
سرورق:- هارون چنو
ڪتابت:- رحيم داد "راهي" سومرو
ڇپائيندڙ:- گيرٽز پبليڪيشن چڪ ضلعو شڪارپور

ملهه:- ٦ رپيا

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ارپنا

ويا مور مري هنج نه رهيو هيڪڙو
وطن ٿيو وري ڪوڙن ڪانيرن جو.

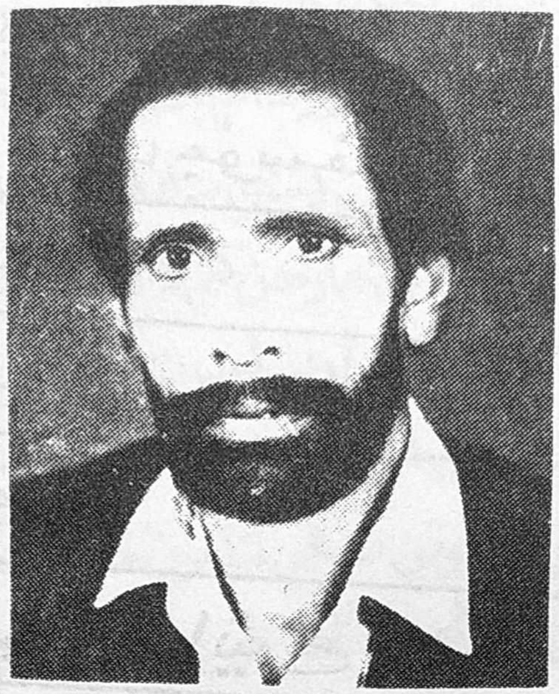

ارپيم پنهنجي چاچي مرحوم جان محمد منگيءَ نالي جنهن غربت هوندي به ڪڏهن همت نه هاري ۽ ٿوري آمدني هوندي به ڪنهن جي اڳيان هٿ نه جهليو نه جيڪو ڪڏهن به ڪنهن پير، مير، وڏيري، سرمائيدار ۽ سامراجي چاڙتي کان نه ڊنو ۽ ان کي جيڪو ذهن ۾ ايندو هو ان کي منهن تي چئي ڏيندو هو.

آزاد بخاري

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فهرست

نمبر	ڪهاڻي	صفحو
١	مهاڀ	٣
٢	پهنجي پاڙ	٦
٣	الله جي مرضي	٩
٤	حسرتن جا ڳوڙها	١٤
٥	باغي	٢٠
٦	جهڻ گهڙي جو سفر	٢٥
٧	ڏهيلو	٢٨
٨	انسانيت	٣٢
٩	ڏيڍ جڻ	٣٥
١٠	ننڍڙو پير سائين	٤١
١١	ولائتي ڪپڙ	٤٥
١٢	زخمي سنڌ	٥٠
١٣	ڪافرن جي ديگ	٥٢
١٤	مهاڄ	٥٤
١٥	سنڌي ناري	٥٩

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ادارو

جيڪو ٺٽو هڪ عرصه دراز کان ڪافي سرگرمين جو مرڪز بڻيو رهيو آهي. مولانا عبيدالله سنڌي. جي ايم سيد. الله بخش سومرو. ڀولا ڀائي ڏيسائي. جواهر لعل نهرو ۽ گانڌي جهڙيون سياسي شخصيتون هن شهر کي پنهنجي سياسي بصيرت سان سيراب ڪري چڪيون آهن. هي ته سياسي پس منظر، سماجي لحاظ مان به ڪافي اڳيرو آهي مگر اها هڪ ٻي ڳالهه آهي ته صاحب اقتدار ٺٽي جي سماجي ڪيرڻ جي ساعت ڪجهه گهٽ آهي يا ڪٿي ائين چئجي ته انهن جو نور نظر ٺٽي جو ٺٽي جي غيور ۽ خوددار سماجي ڪارڪنن کي ڏانهن ڪونه ٿو اچي. هن عرض ڪرڻ جو مقصد هيو هتي ادبي اوسر تي روشني وجهڻ جو. ته ان لاءِ گذارش ته هي شهر، هي ٺٽو ادب جي دولت کان الاهي اڳ ۾ مالا مال آهي. اسان جي جهونن صوفي شاعرن مان حضرت فيض دريا بادشاهه ۽ سائين عبدالعزيز شاهه جن ٻنهي هتان جي جر جو پاڻي پيتو هيو پاڻي جي ڳالهه ڪندي ياد پيو اچي، اسان جي ويجهو هنڌ تي واهه جيڪو سنڌو مان ٿو وهي جنهن کي ڪينجهر ٿو چيو وڃي سو اسان کي انهي ۽ ادبي لحاظ لهڻ لاءِ هو ٿو ته ادبي تنظيمن جو وجود آهي جيڪي پنهنجيون هوائون نهايت خوش اسلوبي سان ٻيون نڀائن مگر هڪلي ۽ جيل مواد ۾ فرق محسوس ٿيڻ کان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بوءِ مواد کي ڇپائڻ جي ذميداري نڀائيندي هن اداري (ڪيئرٽو پبليڪيشن) جو قيام ضروري محسوس ٿيو. بوءِ بسم الله ڪئي وئي ۽ هن جوابداري جي سوڀ سائين عبدالعزيز شاهه جي ڪري آهي. مان هڪ سنهڙي ۽ سيپڪڙي اديب عبدالڪريم شاهه آزاد بخاري جي مواد سان جنهن جو تعارف ٻوئين صفحي تي پڙهندا.

پڙهندڙن کان معذرت ۽ آگر ڇپائي جي سلسلي ۾ ڪي ڪوتاهيون هجن، پهريون مجموعو سمجهي معاف ڪندا. آئينده تعمير لاءِ اوهان جا قيمتي مشورا مفيد سمجهندا سون.

مورخ ١٧ ڊسمبر ١٩٨٦ع

سڀ سٺائي
سدائين ڪئه
اوهان جو
داعترامنان الله منگي
نگران
ڪيرٽو پبليڪيشن ڇڇ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهاڳ

ٿي سگهي ٿو ته هن ڪهاڻين پڙهڻ کان پوءِ توهان آزاد بخاريءَ کي ايترو داد نه ڏيو، جيترو آءٌ ڪيس ڏيان ٿو. ان جو سبب اهو ٿي آهي ته مون جڏهن هي ڪهاڻيون پڙهيون ته هن آزاد جي عمر ۽ ادبي عمر منهنجي ذهن ۾ نظر هئي.

آزاد ان وهيءَ جو ٻار آهي جنهن وهيءَ جا اڪثر ٻار صرف ديو ۽ پرين جون ڪهاڻيون ئي پڙهي ۽ سمجهي سگهندا آهن ان ساڳي عمر ۾ جيڪڏهن عبدالڪريم شاهه جهڙيون معاشرتي ڪهاڻيون لکي ته اها ڳالهه عجب جي ڳالهه نه هوندي.

اها ته مون کي خبر آهي ته عبدالڪريم شاهه پنهنجي ورثي ۾ مليل ماحول کان ڪڏهن بغاوت اختيار ڪئي ([illegible]

ليڪن اهو به ضرور آهي ته هن کي ادبي ماحول ۾ قدم رکندي صرف ٻه اڍائي سالن جو مختصر عرصو گذريو آهي، انهيءَ عرصي ۾ هن جيڪو ڪجهه لکيو آهي تنهن کي پرکڻ وقت سندس مختصر ادبي تجربي ۽ وهيءَ کي نظر ۾ رکڻ ضروري آهي

آزاد جون هن ڪتاب ۾ آيل ڪهاڻيون سندس شروعاتي ڪهاڻيون آهن انهيءَ ڪري انهن کي فن ۽ ٽيڪنڪ جي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳورن وزنن ۾ تورڻ جي بجاءِ هلڪي وزن سان تورڻ ئي صحيح ٿيندو.

آزاد جڏهن ادبي گڏجاڻيءَ ۾ پنهنجي پهرين لکڻي پڙهي ۽ ادب سان وابستگيءَ جو اعلان ڪيو هوندو، تڏهن ئي مون سندس آئيندي بابت سٺي راءِ رکي هئي، ڇاڪاڻ ته سندس اها پهرين لکڻي اهڙي هئي، جا سندس ڪجهه نه ڪجهه ادبي تجربي جي لاءِ شاهدي ڏئي رهي هئي، حالانڪ اها سندس سچ پچ ته پهرين ئي تخليق هئي! ان جي ٻي خوبي اها به آهي ته جڏهن کان هن ادب جي ميدان ۾ قدم رکيو آهي تڏهن کان ئي هو سرگرميءَ سان مسلسل لکندو رهيو آهي. حالت اها هئي جو ادبي سنگت جي هفتيوار گڏجاڻين ۾ پڙهڻ لاءِ وٽس تمام گهڻو مواد جمع ٿي ويندو هو، جيتوڻيڪ ٻيا دوست ڪا به تخليق پيش ڪندا هئا، اتي هي پنهنجون ٻه ٽي ڪوتائون پيش ڪندو هو. جنهن کان پوءِ به وٽس ڪجهه مواد بچت هوندو هو، پڙهڻ لاءِ وٺندو هو دوستن کي ايلاز ڪندو.

سندس ادبي وابستگيءَ ۾ ڪڏهن به ڍلائي نه آئي آهي. آئيندي لاءِ به ڪيس اهڙي ئي دعا آهي.

آزاد جي انهن خوبين جي ذڪر ڪرڻ مان اهو مقصد نه آهي ته وٽس ڪوتاهيون بلڪل ڪونه آهن. منهنجي لکڻين ۾ ڪجهه ڪوتاهيون جي آهن سندس ذات ۾ جا، مون کي گهٽتائي نظرايندي آهي سا آهي سندس جذباتي هجڻ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان ڪري هميشه انديشو رهندو آهي ته ڪٿي پنهنجي لاءِ ڪو
خطرو پيدا ڪري نه ڇڏي ۽ ٿوري فائدي لاءِ گهڻي نقصان ۾ نه
پوي. منجهس سنڌ ديس سان جيڪو محبت جو جذبو آهي سو
نه قدر جي لائق آهي پر ان سان گڏ ڪيس بردباري رکڻ گهرجي
سندس جذباتيت ڪهاڻين ۾ به ظاهر آهي جيئن ته سندس
ڪهاڻين ۾ ڪجھ گرامر جون غلطيون پڻ نظر اچن ٿيون جيڪي
اميد ته اڳتي هلي مطالعي جي آڌار تي پاڻ ئي سڌاري ڇڏيندو

مختصر طور تي سندس ڪهاڻين ۾ جيڪي ادبي
ڪوتاهيون آهن سي نظرانداز ڪرڻ جي قابل آهن ۽ ڪتاب
جي افاديت تي انهن جو ڪو اثر نه ٿو پوي. پڇاڙيءَ ۾ هڪ اميد
جوڙ ڪرا!

پڙهندڙن کان همت افزائي جي اميد رکندڙ آزاد
بخاري! اميد ته پنهنجي اميد ۾ ضرور ڪامياب ٿيندو!

رشيد احمد سومرو
اڳوڻو سيڪريٽري
سنڌي ادبي سنگت شاخ چڪ
ضلعو شڪارپور

١٤- جنوري ١٩٨٦ع

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي باران

مان پنهنجي زندگيءَ جو سفر ڇولن جو ٿال ڪڻي وڪڻڻ کان وٺي، اخبارن وڪڻڻ تائين ڪيو آهي ۽ ان سفر ۾ ڪڏهن درزيءَ وٽ درزڪو ڪم سکڻ ويس ته ڪڏهن پرچون جي دڪان تي نوڪر ٿي ويس ڪڏهن ڊاڪٽرن وٽ ڪمپائونڊرن جي حيثيت ۾ ڪم ڪيو ته ڪڏهن ڪمهن جي ڇيڇڙي واري وٽ مزدوري ڇيڇڙو ب هلايم ۽ ان سان گڏ ڏک ڏاکڙا سهي پنهنجي تعليم سان ب نڀائيندو آيس ۽ هن وقت خير سان B-Com تائين تعليم حاصل ڪري رهيو آهيان.

جڏهن مان ادبي دنيا ۾ پير پاتو، تڏهن ادب جي الف جي ب خبر ڪانه هئي ته ادب ڇا ٿيندو آهي پر جڏهن اديب دوستن سان اٿيس ويٺس ته خبر پيئي ته ادب منهنجي خيال کان چڱو ڀلو آهي ڇو ته منهنجي سوچ مطابق ادب جو وسيع پس منظر آهي ۽ وسيع معنائون ۽ مقصد رکي ٿو. ادب ساٿين سان ٽڪيا ڪرڻ ۾ مون کي گهڻو فائدو پهتو آهي، ان فائدي جو لاڀ اوهان جي آڏو آهي.

مان جڏهن ادبي دنيا ۾ آيس ته پنهنجي ادبي سفر هڪ نثرائي نظم سان ڪئي ۽ پوءِ آهستي آهستي ڪهاڻيون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لکڻ شروع ڪيم.

مان ٿورائتو آهيان محترم سائين محمد هارون چنيءَ جو جنهن مون کي لکڻ لاءِ همٿايو ان سان گڏ مان پنهنجن ادبي دوستن مان سائين غلام علي چنو ۽ سائين رشيد احمد سومري جو جن منهنجي وقت بوقت ادبي ڪيئرم ۾ مدد ڪئي.

مون هن ڪهاڻي ۾ ڪجهه لکيو آهي، اهو پنهنجي قوم ۽ پاڻ مٿان ٿيندڙ ظلم تي لکيو آهي جيئن مون پاڻ مٿان اهو بار محسوس ڪيو ته ڪجهه نه ڪجهه ديس واسين لاءِ لکان، ڦِڪو يا مٺو، شعر يا ڪهاڻيون، جيئن منهنجون هي ڏنڻ سڀ قوم جي لاءِ آهي، مان پاڻ ان قوم منجهان آهيان جيڪا صدين کان ظلم جي زندان ۾ پيڙجندي ٿي اچي، منهنجو عشق آهي هن ڌرتيءَ سان، هن ديس واسين سان پوءِ ڪٿي جيئن ان عشق ۾ جيل ۾ جهاڳيتا پون، جيئن پاڻ ۾ اها اميد اٿم ته ڪڏهن به سامراجي ڌاڙيل اڳيان نه جهڪندس!

لينن جي هن قول مطابق:-

"جيڪي ماڻهو قومي ظلم ۽ نابرابريءَ خلاف نه ٿا وڙهن ڪي نه سڀي مارڪسي تعليم جا پوئلڳ ته نهيو پرسگهنا جمهوريت پسند به نه آهن!"

مان سمجهان ٿو ته اهي بي ضمير آهن جن کي قوم ۽ ڌرتيءَ سان محبت نه آهي، انهن جي جسم ۾ اسان جي جيجل جي ٿڃ مان ٺهيل خون نه آهي، جن کي خود سهڻي لطيف

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

به ننڍيو آهي:

”سڄڻ ۽ ساڻيهه جنهن اڻاسيءَ وسري؛
حيف تني کي هوءِ، وطن جن وساريو.“

هن ڪتاب جي ڏس ۾ مون کي جن دوستن همٿايو
تن ۾ پنهنجي ناني ماستر حسن شاهه مامي ڊاڪٽر نواب علي
شاهه غلام شبير جوکيو الهه ڏنو انصاري شوڪت سيٺار
خان محمد پيهو جو ٿورائتو آهيان.

مان ٿورائتو آهيان مانواري دوست ڊاڪٽر امان الله
منگي جو جنهن هي ڪتاب ڇپرائي، مون کي ادبي دنيا ۾
سڃاڻپ ڪرائي ۽ مون تي مهرباني ڪري، مون کي ننڍڙي
وهيءَ ۾ ادب دوست بڻائي ڇڏيو.

ٿوران ٿورا مون تي ماروئڙن جا
پلائيون ۽ پيرا ڳڻتي ڳڻيا ڪيترا ! !

سدائين گڏ:
جيئي سنڌ
(عبدالڪريم شاهه
آزاد بخاري)

مورخ ١٧ ڊسمبر ١٩٨٦ع

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

الله جي مرضي

جڏهن ماسي ڀاڳل اسان جي گهر ايندي هئي، تڏهن اسان ننڍا ٻچڙا هوندا هياسين. گهر ۾ اچي، اڳ ۾ اسان کي راند ڪيڏائيندي هئي، پوءِ اسان جي گهر جو ڪم ڪار ڪندي هئي. هاڻي جڏهن اسان به اچي ڇهن جي ساول سان ٿيا آهيون ته ماسي ڀاڳل به اچي ڏوندڙن پر ٿي آهي. ويچاريءَ سڄي عمر ٻارڙي ولرن جي ٿانو ٿپي ٻهاري سهاريءَ جو ڪم ڪندي اچي امڙ چوندي آهي.

”ڀاڳل جي عمر ننڍي آهي پر ڪم نهوڙيو اٿس!“

ماسي ڀاڳل جو مڙس چاچو وريام به مزوري ڪندو آهي پر پورت ڪونه ٿي پوين. مڙني زال مڙس گڏجي پنهنجو ۽ پنهنجن ٻارن جو پيٽ پاليندا آهن. ٻار چار اٿن. تنهن مان ڌيءَ جي شادي ٿيل آهي. باقي ٽي پٽ، وڏي جو نالو نبن، وچين جو نالو جانڻ ۽ ننڍي جو نالو گلابي آهي. گلابيءَ جو اصل نالو گل محمد آهي پر پيار مان گلابي چوندا اٿس. گلابي ڏاڍيون حرڪتون ڪندو آهي. وڏو شيطان آهي. اهو ڏينهن مون کي ياد آهي.

جڏهن گلابي هارون ڏينهن وڏ ڪندي اچي منهنجي پيٽ ۾ ٽڪر هنيو هو. مان ڪن کان وٺي دڙڪو ڏيندي چيو مانس؟

”اڙي انڌو آهين ڇا جو ٽڪر ٿو هڻين؟“

اجها ٻيا ڪاڪا ٻه پوءِ ٻه مين ڏجي ٽون ٽهيان آهيان ماڻو اند پيا،
ته پوءِ ٻيري چوڻ پيئي ٿيئن.“
معصوميت سان وري چيائين ”هارون ٻه نه ڏنا مان؟!“
مون سندس ويچارا ڪيڏي، ٽوڙو ڪلي چيو ”هارون ٻه ڏنا مان؟“
هل آڱتي گهٽين ۾ راند نه ڪيڏجان؟“
”گهٽين ۾ نه ڪيڏان باقي تنهنجي گهر ۾ ڪيڏان؟“ هن چيو
مون ڪاوڙ ۾ چيو ”هل هتان نه ته ٿڦان نه هڻان؟“
”ٿڦان ڇو هڻندين؟“ هن ورائيو
ائين جيئي پوءِ هو ڀڄو ڳاڙي واڻگر پوئتي ٿيو
”زون..... زون زون...........زون“ وات مان ريورس جا
آواز ڪڍي وري هارون جو آواز ”ٿش..... تنن..... ٽان
پيان پيان..... پيين ڪنڌ منهنجي پير مان لنگهي ”زون--“
ڪري هليو ويو. هن جي مٿين ڪي ائين ڳول ٻيو ڦيرائي جڻ
هٿن ۾ اسٽيئرنگ هجيس پر اڄ مان جيئن ڏيوتي تان گهر
موٽيس ته امڙ ڪونه هئي. گهٽائي سڏ ڪيا مانس پر سڏن جو ڪو
جواب ڪونه ڏنائين، ادي کي سڏ ڪيم، ادي به ڪونه هئي،
مان چپ ڪري ويهي رهيس. ايتري ۾ ادي ڏڪندي آئي.
چيائين ادا گلابي ڪار هيٺان اچي مري ويو!، امان انهن ڏي
وئي آهي؟
”هان چلڇيئي! گلابي مري ويو!؟“ مون ڪان رڙ نڪري وئي
”ها ادا گلابي مري ويو“ ادي چيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان تنهن سمهل نئي چاچي وريام جن جي گهر ويس، ڏٺم ته گلابي جو لاش کٽ تي پيو هو. رت ۾ ٻڏل!.

ماسي پاڳل روئي، رڙيون پئي ڪري، ائين لڳي رهيو هو جڻ ماسي پاڳل جون رڙيون عرش تي وڃي پڙاڏي واڳر واپس ٿي وريون. ماسي پاڳل جا وار ڪليل هئا. جن ۾ مٽي وجهي رهي هئي ۽ ڏک وچان روئي الاپ ڪڍي رهي هئي ۽ چئي پئي.

"او ابا اسان کي رڃ ۾ ڇو ڇڏي وئين!"

ائين چئي ماسي پاڳل بيهوش ٿي وئي. چاچي وريام به روئي روئي پنهنجا حال وڃايا هئا. نن ۽ جانڻ به روئي پنهنجي ڇولن جا اگ پهايا هئا ۽ ڇوني پيا.

"او ادا اسان کي اڪيلو ڇو ٿو ڪري وڃين؟"

مون کان از خود ڳوڙها ڳڙي پيا. ائين سمجهان پيو جڻ ڪيران ٿو، اصهو ٿو ساهه نه ڪريم. آخر پاڻ جهلي. نن کان هڪ ٿڌي ساهي سان پڇيم.

"گلابي ڪارهيان ڪيئن آيو، ڪار هيئي ڪنهنجي؟"

چيائين "ادا گلابي کيڏي پئي ته وڏيري ميري خان جي ڪار لتاڙي ويس!"

مان گلابي جي لاش ڏانهن ڏٺو، ائين لڳي پيو جڻ ڪلنڊي چوندو وهجي "ڏس پنهنجي سماج کي ڪيئن منهنجون خوشيون جهٽ پٽ کسي ورتيون!؟ اند به نه ڪيڏي ڏنا ئين!" مان سنهن ڦيرائي نن کان پڇيو "ميرو خان ڪٿي آهي؟"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيائين "ٽاڻي تي وڌيو آهي. جيئن تو پئسا ورتا! پوليس به
جو ته پئسا وٺي ڇاهي ڪيو جيڪا الله جي مرضي هئي سو ٿيو!"
مون چيو "جيڪا الله جي مرضي هئي! الله جي مرضي، اها ته ڪا
هئي نه وتي غريبن جا ٻار مارينده و. پئسا نه وٺجوس پر ميرو
خان جيل وڃي، ميري خان کي پنهنجو پٽ هجي ها ۽ اٿين
ڪارهينان اچي مري وڃيس ها ته ميري خان کي خبر پوي ها
ته چيو "ادا جيڪا تنهنجي صلاح جيئن تو چيو"
اسان شام جو گلابي کي دفنائي واپس ورياسين ته خبر
پئي ته ميرو خان ضمانت تي ڇٽو آهي. مان چاچي وريام کي
وٺي صوبيدار ڏي ويس ته جيئن ميري جي ضمانت رد ڪري
ڪرايان پر صوبيدار چيو "وڏيرو ڪيڏا انهن ڪونه ويندو
پر جي مالڪ انهن ٽانگ نيڪ آهي ڏنه وڏيري ميري خان
چالان ڪيو، پر ته تنهنجو ڪم نه آهي، وڃ مون تر تر
نه ڪر!" مان به ڪنهن چپ گلابي کي فون تي وٺي پورا
ڏهه ڏينهن گذري ويا. ٻارهين ڏينهن ميري خان چاچي
وريام کي گهرائي چيو "چاچا وريام تنهنجو پٽ مون
جاني وائي ڪونه ماريو آهي. باقي جو توهان نه لڌو نهين ته
مان به چار پئسا وڏيڪ ڏئي پوليس مان آجو ٿي ويندس،
پوءِ آهيون توهان، مان سوچيا منهن ڏيندا آهيان!"
وريام چيو "جيڪا الله جي مرضي هئي سو ٿيو
باقي تنهنجو پٽ وڏيري ڪونه ماريو آهي!"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ڇيو”ھا ادا وريام ادي جن صحيح ٿا چون پٽ جو

ڏون وڏيري کي بخش ڪرا!“

وڏيري نوڪر کي اشارو ڪيو ۽ نوڪر سو سوجي نوٽن جي

دستي کڻي آيو.

وڏيري پئسا چاچي وريام کي ڏيئي چيو

”ھان چاچا ھن مان پٽ جي خير خبرات ڪجان.“

چاچي وريام وڏيري کي پئسا واپس ڪندي چيو

” ابا ميرل خان جيڪا الله جي مرضي ھئي سو ٿيو اسان

ٻانهن کي ڪهڙي طاقت...............!

اکين مان ڳوڙها وهي ويس انهن کي اکين ڇپائين پٽ

گلابي جو ڏون بخشيو مان. باقي هي پئسا پاڻ وٽ رک

مون کي ڏک ڏيڏ!“

وڏيري ميري خان ڳوڙهو اندر ۾ ڳلي ڇيو.

”ھا چاچا وريام جيڪا الله جي مرضي ھئي سو ٿيو!“

مون دل ۾ چيو” واه الله سائين واه! تنهنجي مرضي به

ڏاڍي نرالي آھي.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حسرتن جا لوڙها

هن آرسيءَ ۾ منهن وجهي ڏٺو ته سهمجي ويو هن کي پاڻ کان نفرت ٿيڻ لڳي، منهن اهو ٻڪ جيان هوس مڇو چپيريل هو، هڪ واءِ ۾ چپيريل هئس، ڏاڍو ويو ائين ويو ٻڳو هڪدم آرسي هٿ مان اڇلائي ڇڏيائين.

هن آرسيءَ ڏانهن ٻيهر هٿ وڌايو ته جيئن هو هاڻي ۾ اڳ واري چهري جي نقش ونگار ۽ عنوانن ۾ فرق ڪري پنهنجي حسرتن جي ڳوڙها ڳاڙهي دل تان بار هلڪو ڪري.

هن پنهنجي ماضيءَ کي آرسيءَ جي عڪس ۾ ڏٺو ته ڪيئن ننڍپڻ جون ڪيترڙيون ئي يادون دل تي تري آيس ۽ ياد آيس ته ڪيئن نه ننڍي هوندي پاڻ کان وڏڻ ڇوڪرن مان راند ڪندو هو جڏهن ته سندس عمر اڃا اٺن سال هئي

ننڍپڻ جي ڳالهين مان هيءَ ڳالهه ته سندس ذهن جي پردي تي چٽيءَ طرح نقش ٿيل هئي. جڏهن هڪ ڏينهن وڏ. وڏيري صفر جي گهر ويو ۽ هن جي ڌيءَ شهزاديءَ چيو هوس: "منواچ ته راند ڪيڏون". پهريون هن نٺاٻو هو پر پوءِ هن جي گهڻي زور ڀرڻ تي راضي ٿيو هو ۽ پڇيو هئائينس "ڪهڙي راند ڪيڏون؟" شهزاديءَ چيس "ادو واديءَ" راند ته ڪيڏون" ۽ پوءِ ڪٿان سوريا انهن کي پا مسرور ڪري پا مٽون رلهيون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجهي راند ڪيڏڻ ويٺا ته شهزاديءَ جي نظر پيئي زيبل جيڪو ته
مان به توهان سان راند ڪيڏان؟“ شهزاديءَ چيس ”ته ابا، تون وڙهندي
آهين؟“ زيبل چيس ”ته الامان ڪونه وڙهندي سانو؟“ ان شرط سان
زيبل کي به ڪيڏڻ ڏنائون، هن کي چيائون ”منو هانئي تون بوڙ وٺي
آءِ ته ڪيڏون“ هن چين ”ابا ڪهڙو بوڙ وٺي اچان“ زيبل چيس
”نعمتي هنگر وٺي آءِ“ ته ان کي بوڙ ڪري راند ڪيڏون ٿا“ شهزادي
هن کي پنهنجي چولي جي اڳ مان ربو ڪڍي ڏنو. هن چيو ”ڪهڙي
جو هنگر وٺي اچان؟“ زيبل چيو ”ابا ان آني جو وٺي آءِ“ منو منگر
وٺي آيو ته زيبل کي چيائون ”ادي هلي جلدي بوڙ چاڙهه ته کائون“
هن هڪ رونيدار مڙس جي آواز ۾ چيو ”اچان توهان جو بوڙ
ڪونه چڙهيو آهي جلدي ڪريو مون کي بک لڳي آهي. زيبل
هڪ چرچڙي مورت وانگر چيو ”ها ها ملئي ٿو باهه ڏيان“ گهر
۾ ڳهرين ٿو ته منو ڪاٺي وڃين ٿو“ ائين چئي هن سگر کي
هڪ پليٽ ۾ وڌو ۽ هن ڳڪيان اچي رکيائين ۽ کاوڙ ۾ چيائين
”هان وٽ ماني نه ٿي ملئي ته منو ٿي کائي وڃين ٿو“ پوءِ
پيئي گڏهي ٽڪر کاڌو ۽ هن ڪوڙ ۾ اوگرائي ڏيئي چيو ”شڪر
ٿي منهنجا مولا، شڪر ٿي“ شهزادي چين هان ابا رات ٿي
وسئي آهي اچو ته سمهون. هن کي وچ ۾ ڪري هڪ پاسي
کان شهزادي ٻي پاسي کان زيبل سمهي پيئي. هن هڙوڙو
ڪوڙ ۾ اکيون بند ڪيون ته شهزادي هن جي مٿان جنگهه
ورائي رکي. هن کان چرڪ نڪري ويو. هن جو منهن سڙهه

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کان پڇاڙ ھوندي تہ پوءِ ھن شھزادي کي ڪجھ نہ چيو. شھزاديءَ
آھستي آھستي ھن جي آڱڻ ۾ ھٿ وڌو تہ ھن ٻوٽي سرڻ شروع
ڪيو. شھزاديءَ چيس "ڏس وري ادو ادي" راند ٿا ڪيڏون تہ
تون نہ ٿو ڪيڏين" ھن چپن تي زبان ڦيرائي چيو "نہ ادا اھا
ادو اديءَ راند ٿوري آھي"، شھزاديءَ چيو "پوءِ وري ادو
ادي راند ڪيئن ٿيندي؟"

زبل چيو "ادا توھان الائي ڪھڙيون رانديون ڪيو
ٿا، مان اماں کي ٿي چوان تہ شھزادي مون سان بہ شرميون
رانديون ٿي ڪيڏي" شھزادي ڪاوڙمان چيس "اڙي
کٿون جاءِ جي، ڪوڙ ٿي ٻڌائين، ڏس اسان ڪٿي ٿا بي
شرميون رانديون ڪيڏون، تون ڇو اماں کي نہ مار کيئين
ٿي ڪيان؟" زبل پوءِ کان چيو "الله سونھن مان تہ پوءِ
ڪرايانو ٻئي" ايتري ۾ زبل کي ماءُ سڏ ڪيو. زبل جي
وڃڻ تي شھزاديءَ ھن کي پاڻ ڏي سوڙڻ لڳي تہ ھن
پوٽي مرڻ شروع ڪيو شھزاديءَ ھن کي پاڪر ۾ ڀري
وٺي زور ڏنو، ھن ڪان چنگھٽ نڪري ويو ۽ ھن ھي
اڱڻ کي ڪولي ۾ پنھنجي اڱڻ کي ٻہ ڪوليو.

شھزاديءَ کي ياد آيو تہ ھڪ ڏينھن منھنجي ماءُ
پنھنجي نوڪر ڏيو ٔ سان راتين پيٺي ڪري، انھن ٻہ جلدي
جلدي اڱڻ ڇوڙي ستي لاٿي ھو ۽ ڏيو ھن جي ماءُ
مٿان ھاٿيءَ وانگر جھولڻ لڳو ھو. شھزاديءَ بہ ھن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي جهولڻ لاءِ چيو، پر هن جي ٻنهي ڪرڻ نه ٿي. شهزادي
هن جي مٿان پاڻ جهولڻ لڳي پر ڪجهه به نه وريس. هن
تنگ ٿي چيس ”مان وڃان ٿو مون کي پيشاب لڳو آهي“
شهزاديءَ چيس ”پوءِ وڃانءِ!“ پر هن انڪار ڪيو ۽ جلدي
جلدي اُٿي ٻڌي وٺي ڀڳو. ٿي چار ڏينهن وڏيري صفر
جي گهر نه ويو.

هڪ ڏينهن ماڻس ڪنهن ڪم سانگي وڏيري
صفر جي گهر موڪليس. شهزاديءَ چيس ”منور تون
اسان جي گهر ڇو نه ايندو آهين؟ هن لڄائيندي ورائيو
”او.... مان...... ماني..... چاڪ نه هيس“
”پوءِ تو دوا ورتي هئي؟“ گلشن چيس ”هن يڪدم چيو ”ها“
شهزاديءَ چيس ”اڄ ته ادواديءَ راند ڪيهين ون؟“ هن ٻڌايو
ڏنس ”نه ابا مون کي ڪم آهي“ شهزاديءَ ٿورائيو ڏيندي چيو
”ڏس وري مان تو لاءِ شيءِ وٺي رکي آهي. تون وري نه ٿو
ڪيڏين؟“ هي شيءِ جي لالچ ۾ راند ڪيڏڻ لاءِ راضي ٿيو. پوءِ
هي هر روز راند ڪيڏڻ ويندو هو ۽ شيءِ به کائي ايندو
هو، جڏهن ٿڪبو هو ته پيشاب جو بهانو ڪري ڀڄي
ايندو هو. هن کي اها به خبر ڪو نه هئي ته اها راند
ڪيئن ٿيندي آهي.

جڏهن هي وڏو ٿيو ۽ شهزاديءَ جي به شادي ٿي
ته هن کي راند جي خبر پئي، جڏهن شهزادي ڏاڍي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ياد ايندي هئس نه مٽي آسمان ڏي منهن ڪري چوندو هو الله سائين تنهنجي لاءِ نه سڀ ڪجهه ڏنئي پر وڏي ڳالهه وساري ويٺو آهي.

هڪ ڏينهن هن هڪ ڇوڪر سان زوري زنا ڪئي. پوليس وٺي ويس، جڏهن هن جي پيءُ کي خبر پئي ته ٻه چار ڏوڪڙ ڏئي، پوليس مان جان آزاد ڪرائي. پيءُ ڏاڍي لعنت ڪيس حرامي بار ڇورن سان منهن ڪارو ڪري، اسان جي عزت جو ڪو قدر نه ڪيئي - وڏو ڪو حرامي نڪري پيئن هن پيءُ کي موت ڏيندي ڇيو پوءِ منهنجي شادي ڇو نه ٿا ڪرايو؟ پيءُ ڪاوڙ مان جواب ڏيندي چيو ماڻهن کي وڪڻان ته پوءِ توکي شادي ڪري هن خار ۾ پيءُ ڏانهن ڏٺو ۽ چپ ڪري ٻاهر هليو ويو.

ٻه ٽي مهينا هن مزدوري ڪري شادي لاءِ ڪجهه ڏوڪڙ گڏ ڪيا پر انهن منجهان هن جي شادي نه ٿي سگهي.

هڪ رات ڳوٺ ۾ ڇور ڇور ٿي ڳوٺ جا سڀ ماڻهو جاڳي پيا. وچي ڏسن ته سنوءَ جو اڌ سڙيل لاش پيو آ، ملوڪان سڱ پيئي هئي رت ۾ ٻڏل! هن کي پيءُ تنهن مهل ئي کڻي ويو ڳوٺ جي پروار ۾ اسپتال ڏانهن جت هن جي جان ڇڏائي وئي، هن کي هڪ ڪهاڙي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلھي ۾، ھڪ منھن ۾ ۽ ٻه ڄنگھن ۾ لڳيون ھيون.

اڄ اسپتال مان نڪري آيو ته ھن آرسيءَ ۾ منھن وجھي ڏٺو، ھن ڪان ازخود ڳوڙھا ٽمڪي پيا، ھن آرسيءَ کي اڇلائي ڇڏيو!

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

باغي

در کولي آهستگيءَ سان اندر داخل ٿيو، سامهون ويٺل ماڻهوءَ کي سلام ڪيائين (جيڪو ڪرسيءَ تي گول ڦري رهيو هو) پر ان سلام جو جواب ڪونه ڏنئين، صرف هن ڏانهن ڏسي چيائين "ڇا هي بابا؟" هن هڪ پنو ڪڍي وڌائيندي چيو "سائين، هيءَ منهنجي استيفا...!" سامهون ويٺل، ڇپن مٿان پين رکي چيو "هون، اڇا، توهان نوڪري ڇڏيو ٿا!" هن چيو "ها سائين" سامهون ويٺل هٿ جي اشاري سان چيو "as your wish، مون کي ڪو اعتراض نه آهي، ليڪن منهنجي هيءَ ڳالهه ٻڌي ڇڏ "gentalman" توهان اسان وٽ هڪ ڏينهن ضرور ايندين پر تڏهن تنهنجي لاءِ اسان وٽ ڪا به جڳهه خالي نه هوندي، ويندي پٽيوالي تائين. مان توهان کي وري ٻڌايان ٿو ته پنهنجو ارادو بدلايو. هت توهان کي عيش ئي عيش آهن، ڪيبوءِ ڪاٿو، ڇڏيوان موٽڻ وغيره کي" هن ڪاوڙ وچان چيو "مون کي نه گهرجي اهڙي نوڪري جيڪا پورهيتن جو رت چوسي، ڪنهن خوني ڏائڻ وانگر، نه گهرجي توهان جي نوڪري جيڪا دولت جو پوڄاري بڻائي" استعيفا هن جي اڳيان رکي تڪڙو تڪڙو ٻاهر نڪري ويو.

شهر جي ڄاتل سڃاتل رستي ڏانهن منهن ڪيائين
۽ ائين پنهنجي ليکي پولارن ۾ ٿڪيندي آڪيتي وڌندو ويو، اوچتو
ڪنهن اڻ ڄاتل ماڻهوءَ هن جي اکيان ڪار روڪيندي چيو.
"اوهان کي نوڪري گهرجي؟" "جي نه" هن چيو "ڇو؟" "بس" اڻ
ڄاتل شخص چيو "هڪڙو مري بک، پيو ڪري مذاڪون"
ائين چئي ڪار جي ايڪسيليٽر کي دٻائي اڳتي هليو ويو.
هي اندر ئي اندر ۾ پڇڪيو "نوڪري ڪندين" ڪنهن جي
نوڪري، پيٽ پرائڻ سيٺين جي، جيڪي سدائين غريبن جي رت تان
چوسين جاگيردارن جي، جيڪي هارين کي اس ۾ ساڙي پاڻ
کي خوش رکن، سرمائيدارن جي، جيڪي مزدور جي پگهر مان
دولت ناهين. انهن وٽ نوڪري ڪريان، نه نه، ڪڏهن به
نه، نه ڪنهن اهڙي نوڪري. ائين چئي هن زور سان ٽهڪ
لڳائي جيڪا روڊ ۾ جذب ٿي ويئي، ائين لڳي رهيو هو
جڻ روڊ صدين کان اڪيلو هجي. هن تکڙا تکڙا قدم
کڻڻ شروع ڪيا ڪنهن ڄاتل سڃاتل منزل ڏانهن، ائين پئي
رهيو هو جڻ ڪنهن کان، صدين کان وڇڙيل هجي،
جو اڻ ٽان جلد ملڻ جي ڪوشش پيو ڪري.
ٽيز بريڪ جي آواز سان شهر جو گوڙ جڻ بند ٿي ويو.
هڪ ٻاڦو جنهن جا ڪپڙا اٿيل ميڪا ۽ وار وکريل هئا
هن ڏانهن ڊڪندو آيو، اچي پاڻهن ۾ هٿ وڌائين.
"مرندين ڇا؟ زنده رهڻ جو ارمان ٿنگ آهين ڇا؟ نشئي ته نه آهين"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ائين ڇو هليو ويو، هن ڪان ڪُل نڪري ويئي ۽ دل ۾ چيائين
”هي ماڻهو به ڪهڙا نه عجيب آهن! جيئن وٽن نوٽ تيئن ٿا ڳالهائين
ڪنهن کي نشئي ڪوٺين ته ڪنهن کي ڪافر ته وري ڪنهن کي
دهريو چون. يڪدم مفتي بڻجي ويندا آ!

هن کيسي ۾ هٿ وڌو ته هڪدم سگريٽ مليس،
سگريٽ دکائي، ٻه ٽي تيز ڪش هنيائين ۽ پوءِ آهستي آهستي
ڪش هڻڻ لڳو جڻ سگريٽ مان لطف اندوز ٿيئي ٿو جڏهن
سگريٽ اڌ ٿيائين پهتو ته هن سگريٽ کي روڊ تي اڇلائي
ڇڏيو جنهن مٿان هڪ تيز رفتار ڪار لنگهي ويئي ته سگريٽ
روڊ تي وکري ويو، هن خيال ڊوڙائيندي چيو ”هي سگريٽ
[illegible] آهي اندر ئي سڙ پوءِ [illegible]
ڪڏهن نه اڪيلائي ۾ ساٿي ٿي پوندو آهي جڏهن هن ڪان
نوڪلائي ۾ سانت. اماس ڏائڻ وانگر ڪائڻ ايندي آهي ته
اڄ الائي ڇو مزو نه ٿو ڏئي“

هي هلندو رهيو، ڪجهه سوچي وري زماني جون
اذيتون ذهن ۾ آئيون، ٻاهريون اڇلائي ڇڏيائين، هن کي
اُس تنگ ڪرڻ لڳي. شهر جون اوچيون اوچيون بلڊنگون
هن جي اڳيان ڦرڻ لڳيون جيڪي ڪنهن پوڙهيءَ جي ڳهڻ مان
ٿڪجي ويل هيون، هي سوچن جي سمنڊ ۾ ٽٻيون هڻندو
اڳتي وڌندو ويو ته پويان سائيڪل جي گهنٽيءَ هن کي هوشيار
ڪري ڇڏيو، هن سائيڪل واري تي هڪ نظر وڌي ۽ وري

ٻولڙن ۾ ڏيڏون ڪيائي ڇڏيائين. هن جي نظر شهر جي ٽاور تي وڃي پيئي، جنهن ۾ لڳل گهڙيال آهستي آهستي هلي رهيو هو وقت جي ڏار ڪان ٻه گهٽ. ڪارخانو سنگل هڻي رهيو هو، هن وک تيز ڪئي ۽ تکڙا تکڙا قدم کڻي ڪارخاني ڪي پهتو، چوڪيدار دروازو بند ڪيو پر چوڪيدار جي در بند ڪرڻ کان اڳ هي اندر پهچي ويو

هن جي پراڻي يار جي جڏهن هن تي نظر پيئي ته هو هن ڏانهن وڌي آيو ۽ ڀاڪر پري چيائين "اڄ اوهان هيڏانهن ڪيئن آيا آهيو" جيو هن ناراض ٿيندي چيو "ڇا مان هت نه تو اچي سگهان" هن جي دوست چيو "سدائين اچو پر منهنجو مطلب آهي ته توهان اڄ ڊيوٽي تي نه ويا آهيو" "ڊيوٽي ڇڏي آيو آهيان" هن چيو. هن جي دوست چرڪ پري چيو "ڇا نوڪري ڇڏي ڏنو؟" "ها" هن جواب ڏنو" پر ڇو توهان کي ته اتي سٺي پگهار ملندي هئي، توهان تمام خوش هئا" ڪانئس دوست پڇيو "ها مان خوش هيس مون کي سڀ ڪجهه هيو پر اڄ مان هن بيٺي نظام کان بغاوت ڪئي آهي. مان باغي آهيان. مون کي نه گهرجي غريبن جو رت، جيڪو مان کائيندو هيس مزدورن جو رت، هارين جو رت، پنهنجي قوم جو رت. مان اهڙي نوڪري نه ٿو ڪرڻ چاهيان جنهن ۾ عيش هجن ٻين جي رت چوسڻ سان، پورهيت جي پگهر پيئڻ سان خوشي هجي. مان اهڙي خوشي، اهو عيش

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي رت ۾ پگهر مان حاصل ڪرڻ چاهيان ٿو." هن پنهنجي
دوست کي ٻانهن ۾ ڀريندي هٿ وجهي چيو "اڄ کان مان تنهنجي
ڪارخاني ۾ مزدوري ڪندس. هل ته پنهنجي رت ۾ پگهر
مان عيش ڪيون ۽ خوشيون مائيون." ٻئي ڄڻا ڪارخاني
جي مشينن جي گوڙ ۾ گم ٿي ويا.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهٽ گهڙيءَ جو سفر

ڪاليج ڪلڻ تي جس اسٽينڊ تي پهتس، بس ڪانه هئي ٿوري دير جي انتظار کان پوءِ بس آئي جلدي جلدي چڙهي ڪتاب اڳين سيٽ تي رکيم، جيئن سيٽ نه والارجي وڃي، ماڻهن جي پيهه زائفن جو لڙ، ٻارن جون رڙيون هيون. سيٽ وٺڻ لاءِ هر ڪنهن ڪوشش پئي ڪئي.

هڪ زائفان ڇيو اي ڇوري ادهر آهي ويٺهه مون ڪنڌ ورائي ڏٺو هڪ پوڙهيءَ ڏي ڪي پئي سڏيو. پوڙهيءَ جي وات ۾ پان هيو. جنهن کي هن چٻاڙيو پئي ۽ هر هر ٿڪون ٻه پئي اڇلايون.

بس آهستي آهستي هلڻ شروع ڪيو ته ڪنهن سهل اوچتو منهنجي سٽ تي ٿڪ جي پچڪاري اچي لڳي. سٽ ڏي ڏٺم ته سڄي ڳاڙهي. خارمان پوڙهيءَ ڏانهن ڏٺم ته پوڙهي ڏند ڪڍي چيو بيٽي معاف ڪرنا مون چيو مائي ڪيا معاف ڪرون؟ سڄي سٽ جو ستياناس ڪري ڇڏيسئي! سٽ کي اگهڻ لڳس پر سڄي سٽ خراب ٿي وئي.

بس رستي ۾ اسٽاپ ڪيو ته ڪجهه ٻيون زائفون ۽ ٻار چڙهيا. سيٽ ڪا به خالي نه هئي جو زائفون وٺهن، زائفون بيٺيون رهيون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر انهن کي ڪنهن به جاءِ نه ڏني.

هڪ ڇوڪريءَ (جا بيمار ٿي لڳي) پوڙهيءَ کي جهوٽو مائي
مري نه وڃي، مان به ويهان؛ ڇوڪريءَ ڇو اهو چيو ته پوڙهي
سوال ڪرڻ "ڏيکهتي نهين يهان تين بيٺي هين اور تمهين
بهي بٺهائين؛ ڇوڪري پوڙهيءَ جو ڪجهه به نه سمجهيو ڇڙو
منهن ڏانهن ڏسندي پئي.

هڪ ٻوڏائي مائيءَ کي جهوپڙو تنهن ڇوڪريءَ کي
سڏ ڪيو "اچ ڏي" نه مان جاءِ ڏيان؟" پوءِ پرواهه زالُن
کي چيائين "امڙ! تو روڪو مري نه وڃو، ٻيگر ويهي، هيءَ ڪوڙي
جو سفر آهي، مرتيءَ وقت ڪڏ ڏي ويندو"

اوچتو بس اچي ڪراچي ويئي. ڊرائيور زور سان برڪ
هنيون ته سڀ ماڻهو ڇڪي اچين سيٽن تان ٽڪرايا....!

هڪ ورتي "امان مري ويئي مان!"

ڪنڊيڪٽر رڙ ڪئي جيو "ڇا ٿي خيريت ٿيو؟"

ڊرائيور رڙ ڪري بس جهلي، هڪ ڇوڪري ڪري پئي
هئي، ڦٽڪي پئي، ڪجهه انهن پوڙهيءَ کي تارين ڏٺي رهيون
هيون، ماءُ جي...... ذليل......، ٻارڙ مان ٿي ورتهين!!

ٻن ٽن مردن جهٽ ڪري ڇوڪريءَ کي ڪنيو، ڪن ڇوڪرين
جون تريون ٿي مهٽيون ته ڪن هٿ ٿي مهٽيا. ڇاڪرڻ ٿي
ضربيءَ نه بريڪ لڳڻ سان ڇوڪري پوڙهيءَ متان ڪري
پئي، پوڙهيءَ کڪ جي نوٽ وهائي ڪيس، ڇوڪري

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بي هوش ٿي ويو. مان پوڙهيءَ ڏانهن ڏٺو جيڪا اڃا تائين
دٻري رهي هئي ”دیکھتی نہیں اوپر چڑھی آرہی ہیں،
جٹ کہیں کی جاہل لوگ“!!

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دهريو

”ڪوڙ ڪوڙ نه، سڀ ڪوڙ آهي! توهان اديب ڪهاڻيون نه لکو ها، انهن ڪهاڻين ۾ سماج تي ٽوڪون، وڏيرن جي بيهڙي ڪيو ها، پيرن جا پٿا لاهيو ها، پر پاڻ کي نه ٿا ڏسو، پنهنجي من ۾ جهاتي پائي نه ڏسو، اصل نه ڪا جوان نينگري ٿا ڏسو ته ان جي ڪپڙن ۾ ڪني ڄڀان پيچ لتڪائي نوس نوس ٿا ڪيو. توهان ڪهاڻين ۾ ڪنهن پير جي ڏيئي تي لکو ٿا ته سائين ڇوڪريءَ جي شادي نه ٿي، سو پنهنجي مريد سان پڻ ڀڄي وئي، پر پنهنجون ڀينرون گهر ۾ ويٺيون اٿو ته انهن تي توهان جو ضمير نه ٿو لکي! اهو! اباهر بولي هنج جي اندر ڪاروڪان؟“

هن ڳالهه کي جاري رکندي چيو:

”پڙو پنهنجو نالو ڪيو، عزت ڪيو بس، ادبي سنگتن ۾ ويهي سماجي برائين تي ليڪچر ڏيو ٿا، پر جي ٻاهر ٿا نڪرو ته ان سماج کي ٻگاڙڻ لاءِ توهان ئي ڪان ٻه ڏاڪرا آهيو، توهان شراب پيئو، ڀنگ پيئو، جوا کيڏو ڇا ڇا نه ٿا ڪيو؟“

ٿوري ساهي پٽي وري هن نصيحت ڪندي چيو:

”اڙي انهن مان ڪجهه به نه ورندو، خدا جي عبادت ڪيو، نماز پڙهو، اسلام تي هلو، جنهن ۾ اهي سڀ شيطاني

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳالهيون ڪجهه پنهنجي مذهب جي به خدمت ڪريو؟
هن وري ڪاوڙ وچان چيو:
”اڳتي اهو پنهنجو فلسفو مون کي نه ٻڌائيندو ڪر، اهو پنهنجو فلسفو پاڻ وٽ سانڍي رک.“ ائين چئي هن پاڻي جو گلاس پريو ۽ هڪ ئي ساهيءَ ۾ پي ويو.

مون چين تي زبان ڦيرائي چيو ”بر حافظ، سڀئي ليکڪ ائين ڪونه هوندا آهن جيئن تون ٿو سمجهين. هل نه مان توکي ڏيکاريان اهي اديب ڪيڏا نه......! هاها سڀ اديب ائين هوندا آهن تون به نه لکندا آهن نه. اسٽيج تي چڙهي قوم لاءِ تقريرون ڪندا آهن، سماج جي سڌارڻ لاءِ بحث ڪندا آهن، غريبن ۽ مسڪينن جو همدرد سڏرائيندا آهن، پر ان ڏينهن، تون ئي هئين نه جو هڪ پوڙهي کي ويهڻ جي لاءِ جاءِ نه پيو ڏئين، توڙي پوڙهي چيئي به نه ابا توڙي ويهڻ لاءِ جاءِ ته ڏجانءِ؟ ۽ تون چڙب ڏيئي چيس ”ڏسين به اٿو ته گهمي آهي وري توکي به ويهڻ لاءِ ڏيانءِ؟ هونءَ ا مڙس ليکڪ ٿو سڏائين، اڙي توهان جهڙن اديبن کان نه خدا بچائي توهان کان ته جهنگ جا جت چڱان جيڪي پاڻ کان وڏن جي عزت ته ڪن ٿا. توکان ته مان چڱو آهيان جو پنج ئي وقت نماز ته پڙهان ٿو“ هن منهنجي ڳالهه کي ڇڏي، ٽيبل تي مڪ هڻي رڙ ڪري چيو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماں ٿورو ڪاوڙ ۾ چيو ”اڙي پوڙهي جي ٻولي ڪهڙي هئي
اها ضرا اٿئي؟ اڙي پوڙهو ته ولائتي هو ولائتي. پوءِ ماں
جاءِ ڇو ڏيائنس، آڳ ٺي اسان جاءِ ڏئي ڦاٿا آهيون؟“

هن ڪن تي هٿ رکي چيو ”توبه منهنجي توبه
اڙي هو انسان هيو، پيو ته هو مسلمان هيو؟“

ماں ٿورو جذبات ۾ ڪاوڙ ۾ اچي چيو ”انسان هيو!
اها ئي ته ڪي خبر نه آهي انهن جي نه ڪڏهن انسانيت جي
نالي ۾، ڪڏهن مظلومن جي نالي ۾ نه ڪڏهن پاڻ جي
روپ ۾ اسان کي اُلو بڻائيندا رهيا آهن ته وري ڪڏهن
مسلمان بڻجي مذهب جي آڙ ۾ اسان مٿان تسلط قائم
ڪيائون، مذهب ته ائين ڪو نه ٿو چئي نه هڪ مسلمان
ٻئي مسلمان تي مذهب جي نالي ۾ ظلم ڪري اسان جا
حق کائي، هر ڪو پيرو ڪنهن مذهب کي ڍال بڻايو اٿو جيڪو
نه ٿو هاں مذهب کي ورتو آهي ته هڪ نه هڪ ڏينهن
مذهب کي پورو ڪري ڇڏيندو؟“

هن هڪدم چيو ”نعوذ بالله، شرم ڪر شرم، مذهب
لاءِ ائين ٿو چوين ڪافر اٿو سان ته آئيني ڪالهائڻ به گناهه آهي.
تون ته صفا دهريو آهين دهريو“ ائين چئي هي ڪاوڙ وچان
هليو ويو

هڪ ڏينهن ماں سينما ماں فلم ڏسي ٻاهر نڪتس
ته هن کي ڏٺو. منهن تي مسو نهاري مٿان ٿوال ويڙهيل هئس

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيئن کوڙسي نه ونئي. مان هن جي ڪڏهن لڳي هن جو پيرو
ورتو نه هئي ٿوڙو اڳتي هلي بازارِ حسن جي اندر گهر ٻوجهن
جو بورڊ out of bounds لڳل هوندو آهي. مان جڏهن
هن جي ڪڏهن بازارِ حسن ۾ گهريس ته هي هڪ طوائف سان
ڳالهائي رهيو هو، مان به وڃي سندس ڪلهي تي هٿ رکيو ته
هن ڪان چرڪ نڪري ويو سارو هڪو ٻڪو ٿي ويو، مان ٿونڪ
نموني پڇيو "ڇا حال آهي حافظ؟"
هن آهستگيءَ سان انگريزي لفظن ۾ چيو "ٺيڪ آهيان،
تون ڪيئن آهين؟" مون ٿوري ڪلي چيو "مان نه ڏهريو آهيان،"

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسانيت

چيٿين ٿيل ڦاٽل ڪپڙا، ڦاٽل چمپل، ڪڇ ۾ گودڙي جيڪا خالي ٿي لڳي منهن تي مايوسي! هڪ هڪ دڪان تي چڙهي هٿ ٻڌي ڪري خيرات گهري رهيو آهي پروات سان ڪجهه به نه ٿو ڪڇي جئن پيا فقير سين هڻي چوندا آهن "خدا جي نالي تي خير ڏيو پنجن ڏينهن کان بک تي آهيان" ۽ نه وري ائين ٿي چوي پيو ته "علي ءَ جي نالي، حُسين جي نالي هڪ رپيو ڏيو" هي چپ هيو جڻ ڪنهن زبان تي تالو هڻي ڇڏيو هيس، شايد ان ڪري ڪجهه نه پيو مليس جو هو ڳالهائي نه پيو.

ماڻهن کي ڪهڙي خبر ته هي گونگو آهي. گونگو به ته ننڍي کان راند ڪندي ڪوٺي تان ڪرڻ سبب ٿيو هو ۽ سندس زبان وڍجي پئي هئين. جڏهن هي پنجن مهينن جو ٿيو ته پٽس فوت ٿي ويو ۽ ڪيس ماءُ ڇئن ورهين جي ڄمار ۾ گونگو ڇڏي حقيقي مالڪ سان وڃي ملي ۽ جڻ کي ان ڏينهن کان فقير پالهندا ۽ پناهينده پيا اچن. هن جو ڪو به مٽ مائٽ نه هو جو تن وٽ رهي، ماڻهن کي ته اها به خبر نه هئي ته هي ڇئن ڏينهن کان بکايل آهي ڪو به ماڻهو ڪيس نه پيو کارائي پر هنڌ ڌڪارن سان نوازين پيا، ڪي چونس پيا "هل ڪمينا سڄو ڏينهن پنين ٿو، اڃا پيٽ نه ٿو ڀرجي؟ ڪو چوندس "هل سونهڻ نه ڏسين ٿو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

صبح نه ڏسين نه شام، اڳوڻي جيان سيٺو بيٺو آهين، هل هتان نه
پادر نه هٽائين، ٻرڪي ڪي ماڻهو ته هن کي پنهنجي جيجل امڙ
جون ٻچڙيون ڏئي جون پيا ڏس ته بيٺو ڪيئن آهي چپ ڪري
چڻ ته اصل پيو جوبت آهي، ماڻس سڀو ڏينهن وتي.......آ
جڏهن هن کي پنهنجي جيجل جي ڳار ملندي آهي ته
ته هن کي پاڻ کان نفرت ٿيڻ لڳندي آهي، ماڻهن کي کهڙي
خبر ته هن جي ماءُ شريف هئي يا بد معاش! ماڻهو ته اهو سوچيندا
آهن ته سڀ پيو چار عزت نيلام ڪندڙ فقيرياڻيون عورتن جا ٻار
آهن. ڪڏهن ڪڏهن هي سوچيندو آهي ته مان ڇو ڇا ئس
ڪنهن ڪنهن مهل ته خيال ايندو اٿس ته جيڪر پنڻ ڇڏي
ڏي. پر جڏهن پيٽ ياد پوندو اٿس ته خيال بدلجي ويندو اٿس
هن کي اڄ ڏاڍي بک لڳي هئي، هن کي خيرات به نه
ملي هئي جو ڪجهه وٺي کائي. مجبوراً هن هڪ ماڻهوءَ اڳيان
هٿ جهليو جيڪو نارنگي کائي رهيو هو. ان ماڻهوءَ نارنگي ته
نه ڏنس الٽو ان جي کل هن جي منهن تي زور سان هڻي چيو "
ذليل، پڙوا، ماءُ جا......! جنهن ڏس هٿ ٽنگي اچي اڳيان بيٺو
آهين، هل هتان ڪنجر ڪنهن جا جا! هن کي ڏاڍي بڇان لڳي
هن کي امڙي ته ڪاوڙ آئي جو جيڪر ڳاڏي واري جي کاتي
ڪنڌي هن جي پيٽ ۾ هڻي ڪڍي، هي اهڙا اهو سوچيندو رهيو ته
هڪ بسي پٽ سان لڳي ڪري، جنهن ملن رات جا پاروتا
جانور ڪرها ته ڪيترائي ڪتا وجي جانورن مٿان پيا. بسي جي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪڙڪي سان هي ٻه اوڏانهن ويو ته ڪتابيري ٿي ويا. شايد انهن کي خبر پئجي ويئي ته هي جيئن ڏينهن کان ٽڪيو آهي ۽ نه چرڻ چُڳو، انهن ٻنهي جو ڪاڌو هن کي ڏنو. هن ٽڪڻ ٿي شڪريه جي منظر وجهي ۽ هن سنسار جي انسانيت کي نفرت ڀري نگاهه سان ڏسي منهن ڦيري ڪري جلدي جلدي چانور ڪرڻ ويهي رهيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊيٻيٽ

مان ڳوٺ جي ڊاڪٽر وٽ نئون نئون ڪمپائونڊر ٿيو هوس مون کي اجا ٿي چار ڏينهن مس گذريا هئا ته دوائون ڏاهڻ سکيس. مرهم پٽي کان بعد سئي هڻڻ به سکي ويس مان ڪلينڪ جو سمورو ڪم سکي ويس

رات جا ١٠ (ڏهه) وڳي رهيا هئا، ڪلينڪ بند ٿيڻ تي هئي ته هڪ مڙسالو ڪلينڪ تي آيا، سندن منهن مان مايوسي پئي بکي ته بابا پريشان ٿي لڳا. اچڻ سان ڊاڪٽر کي چيائون "ڊاڪٽر صاحب اسان جي ڏاڏي بيمار ٿي پيئي آهي، هڪ ... هر دورا پون ٿا [illegible] بيمز" بابا جماڻي ... رات جا ڏهه ... ٿي رهيا آهن تنهنڪري آءُ رات جو نڪران نٿي ڪونه آيل. مڙسالو مان هڪڙي ليلائيندي پانهون ٻڌي چيو "ڊاڪٽر ابو نئين، خدا جو واسطو اٿئي، اسان سان هل. ڏاڏي ان لاءِ مون جي هوندي نه آهي، مان اوهان جي ڏسڻ سان ٻچي هلي مڙسالو جي ايلاز منٿن تي قوم جي مسيحا جون اکيون چمڪڻ لڳيون. ڪاروباري سٽ هڻندي چيائين" هون ته گهر هلڻ جي فيءِ ٢٠ ويهه رپيا آهي پر رات جو پنجاهه رپيا وٺندو آهيان. مڙسالو مجبور ٿي پنجاهه رپيا ڏيڻ جي هام واري، تڏهن ڊاڪٽر هلڻ تي راضي ٿيو.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ مورت کٽ تي سُتي پئي هئي پر هيءَ به مٿي زائفون
وڌيون هئس، کٽ تي سمهيل مورت جي رڙ مٿان رڙ هئي اڪيلي
گول ڦيرائي رهي هئي، وار کليل هئس. وات مان عجيب
انيڪ قسم جا آواز پئي ڪڍيائين. جڏهن ڊاڪٽر کي پاڻ ڏانهن
ايندي ڏٺائين ته پير ۽ ويلڻ زائفن کي ڌڪو ڏيئي رڙ ڪري چيائين
"ڇڏيو مون کي، ڇڏيو مون کي ته مان هن کي ناهي ڏسان، اڄ
مان هن کي نه ڇڏيندس" ائين چئي اکيون گول ڦيرائي ڊاڪٽر
کي چيائين "هليو وڃ هتان، هليو وڃ، نه ته منهنجي پڇي ڇڏيندي
سان ۽ مون منهنجي پڇ جو نالو پڇ وٺ ته سڄو ڏکي ويس جڏهن
ڊاڪٽر ماميءَ کي ڪهڙيون ته منهنجا هٿ ڏکي رهيا هئا. هاڻ ڊاڪٽر
کي مٿي ڏنو ته مائي رڙ ڪري ڊاڪٽر کي چيو اڄ مان توکي نه ڇڏيندس
ڊاڪٽر اٿي چئي اچل ڏئي ڊاڪٽر جي ڳچيءَ کان ورتائين
منهنجو هان ٿي ڦٿڪيو، دل ۾ چيم هاڻ الائي ڇا ٿيندو.
الله خير ڪري، ڪنهن مائي مون کي نه ماري وجهي، ڪنهن ڪري
پيو وڃان جلدي جلدي قل هو الله پڙهي ڇولي اندران
ڇوڪاري ڇڏيو.

ڊاڪٽر پيو ڪان مائي جي مالڪن کي چيو: بابا ڪائي ڳالهه
نه آهي، مائي کي مٿي تي بخار چڙهي ويو آهي، هاڻي مان
مٿي هٿي وڃان ٿو. ٿوهان مائي جي مٿي تي ڪپڙو ڇا پيها
رکجو، پوءِ ڊاڪٽر بين مرتسالن کان مائي کي جهلوائي ڪيس
سئي هنئي. جڏهن مائي کي سئي لڳي ته مائي صفا جيءَ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪري سمهي رهي جڻ ڪڪ سنگهي ويو هجيس، پنهنجي ڏينهن
وري صبح جو اهي ساڳيا مڙسالو آيا سندن حالت ساڳي رات واري
هئي. ڏاڍا پريشان ۽ اداس ٿي لڳا. اچڻ سان چيائون، ڊاڪٽر
صاحب، ڇوڪري کي وري ساڳيا دورا پوڻ شروع ٿي ويا آهن.
رات جيان وري سڀ ڪنهن سان وڙهي پئي ۽ ڊاڪٽر دلجاءِ
ڏيندي چيو: "بابا ڪابه ڳالهه نه آهي، مائي کي مٿي تي بخار چڙهي
ويو آهي، الله ڪندو خوش ٿي ويندي" ائين چئي ڊاڪٽر مون
کي چيو: "ابا هنن سان گڏ جي وڃ ۽ مائي کي سئي هڻي اچ"
ڊاڪٽر جو اهو چوڻ ۽ منهنجو هيٺيون هيٺ ٿيڻ ۽ مٿيون
مٿي ٿيڻ. ائين پيو لڳي جڻ ساهه ٿي نه پيو هلي. اکين آڏيان
رات وارو واقعو ياد اچي ويو. زور ڪيان ڏاڍي مجبورن همراهن
سان وڃڻو پيو.

جڏهن مان مائي جي ويجهو ويس ته مائي مون تي
الرڪري آئي، مان سجو ڏهي ويس. پوئتي نه ٿيان ها ته ڪٽي
ڏڪ وهائي ڪڍي ها.

اڃان مان سئي ناهي ٿي رهيو هوس ته هڪ مڙسالوءَ
مون کي پاڻهين ڪان نوڙي چيو "بابا تنهنجي سئي جي ضرورت
نه آهي، پري ٿيءُ ته بابو سائين ڏسيس. پير اچڻ سامائنهن
کي چيو "بابا هن کي شڪ شبهو (پليتائي) هجي اهي هليا
وڃن". مون پير کي غور سان ڏٺو ته سندس عمر تيهه پنجيهه
سالن جي قريب هئي، منهن تي پلي سونهاري مٺ جيتري

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿن ۾ هٿ ۾ تسبي هٿن جيڪا تيز هلي رهي هيس. پيرهائي کي غور سان ڏسي ڪيسي مان نقش ڪڍي مائيءَ کي ڏيکاريو. مائي نقش کي ڏسي لهر ڪرڻ شروع ڪري ڏني ته سيني ويٺلن مائن هڪ آواز ٿي چيو ”اڙي امڙ ڇوريءَ کي ته جن آ“ ايتري ۾ هڪ ڪراڙي مائي ڏڪنديءَ اچي پير کي پيرن پئي چيائين ”سائين بابا الله پلو ڪريئي هاڻي توهان ئي ڪجهه ڪر“ ائين چئي ورڻ لڳيائين مان ته چوان پئي ٻچڙيءَ کي جن آهي پر ڪو مڃي ئي نه پيو. آخر ۾ سيني مائن ڏي منهن ڪري چين ٿي جن ۾ ڪلي جڻ چونڊيءَ جهڙي ڏسو مان سچ چيو هو نه. پير ڪراڙيءَ کي چيو ها امڙ توهان ويهه ته مان ڇوڪريءَ مان جن ڪڍان ٿو جن ڪيئن ائين چئي پير رڙ ڪري ڇوڪريءَ کي چيو ”اڙي نالو ڇا اٿئي؟“ ڇوڪريءَ چيو ”سونو“ پير چيس ”ذات جو ڪير آهين“ ڇوڪريءَ چيو ”ڏيڏ“ ڇوڪريءَ جو ڏيڏ چيو ته سيني ويٺلن مائن چيو ”اڙي ڏيڏيا! ڦڙي“ ائين چئي سڀئي مايون ڳل تي آڱر رکي ڇوڪري کي ڏسڻ لڳيون.

پير وري مائيءَ کي چيو ”اڙي! ڇوڪريءَ کي جو ورتو اٿئي؟“ مائي ٻڪندي جواب ڏنس ”ان جي ڪري جو هن منهنجي آستان تي آڱهارڙو ٽي ترڪيو آهي؟“ پير ڪاوڙجي چيو ”اڙي خبيث چوان ٿو ته ڇوڪري کي ڇڏ نه ته اصل هن گهڙيءَ ڏڪندو وسان“ مائيءَ به ڪاوڙ ۾ چيس ”تنهنجو ڪهڙو ڪم منهنجي مرضي مان نه ڇڏيندو وسانس“ پير جو اهڙو ڪنو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جواب ڏنو ته ڪاوڙ ۾ هن مائيءَ کي ٻه ٽي ٿڦون وهائي ڪڍيائين
۽ ڪيس رڙهوي ڇيائين ته اڙي اسان سيدن سان ٻه گستاخي. ڏسين
نه ٿو اسين ڪير آهيون؟ مائيءَ کي ٻه ٽي ٿڦون ۽ ڌڪ کاڌا ماليا ته ڇپ
ٿي ويٺي.

ٻيو وري مائيءَ کان ٻڪ ڪرڻ خاطر پڇيو. نالو ڇا اٿئي
ته مائيءَ ورائيو ته سونو. پير جي وري سونو ٻڌو ته اکيون ڳاڙهيون
ٿي ويس. ڪاوڙ ۾ هن مائيءَ کي چيائين ته اڙي خنزير اهان نه
وٺين؟ ائين چئي پير مائيءَ جي مالڪن کي چيو ته اڙي جلدي هن
ٻاهر ٻلو پيو ويو مل هن کي ڏسي ٿو رهان. مائيءَ جي ٻاهر جو نالو
ٻڌو ته سجو ڏکي ويئي ۽ پير کي ٻانهن کان هٿ وجهي پرڙ ڪري
چيائين ڪالهه ٻڌ پير ڪاوڙ ۾ چيو ته ٻڌاءِ. مائي جن جي روپ
۾ چيس ائين ڪونه ٻڌائيندو مان ته ماڻهو سڀ پري ڪر ته ٻڌاءِ
ٻڌايائين. پير جي چوڻ تي سڀ ماڻهو هليا ويا. جڏهن سڀ
ماڻهو هليا ويا ته مائي روڳ لاهي پير جي پيرن تي رکي چيو سائين
مون کي خدا جي واسطي ڪيڏانهن وٺي هل ته مان هت مري
ويندس. روئي چيائين منهنجي هڪ پوڙهي ڪک سان شادي
ڪرائي. جيڪو منهنجي ڏاڏي جيڏو آهي. چون ته مان ڪارو
ڪاري جي عيوض ۾ آهيان. پير جي مائيءَ جي وانان ٻڌو ته مون
کي ڪيڏانهن وٺي هل ته پير جون واڇون ڳوڏو ڏيئي ويون ۽
ٻڪو مائيءَ کي چيائين ته پنجين رات ڳوٺ جي ٻوڙيان ڪٻر شاهه
جي ڪنڌي تي وٽ اچجان ته مان توکي ڪٺي هلندس. پير مائيءَ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان ڀر ڳوٺاڻا هئي مائيءَ کي سمجهاري ڇڏيو ۽ هرويرو رڙيون ڪري
چيو ته نيڪ آهي ته هليو وڃ نه ته اصل نه ڇڏينداسين ۽ ائين چئي پير
مائيءَ جي مالڪن کي سڏي چيو ته بابا مائيءَ کي ڏيڻ جو آهي تنهنڪري
مائيءَ جو خيال ڪجو. هاڻي نه هليو ويو آهي پر ڏڪو ڏئي ويو آهي
ته مان مائيءَ کي ماريندس يا گم ڪندس ائين چئي پير مائيءَ جي منهن
تي پاڻي جا ڇنڊا اوڏاته مائي اٿي ويهي رهي ۽ هر ڪنهن سان خوش
ٿي ڳالهائڻ لڳي. چئن پنجن ڏينهن کان پوءِ ٻڌوسين
ته مائي گم ٿي وئي ڪيس ڏيهه ڪٿي وئي!!

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ننڍڙو پير سائين

حيدري هوٽل تي چانهه ويٺي پيتم. چيني جي ڪوپ مان چانهه جون ننڍيون ننڍيون سرڪيون پيئي پريم. چانهه به واهه جام مزيدار ۽ نهايت هئي نه گهڻي مٺي نه گهڻي ڦڪي. ٿڌاڻ به اهڙي جهڙو ميٺ پيئي ته مزو پيو اچي، سچ پچ مون کي چانهه پيئڻ مان ايترو ئي مزو ۽ لطف پيئي آيو جيترو ننڍي هوندي ميٺ کائڻ ۾ ايندو هوم. ننڍپڻ ۾ جڏهن امڙ کي ميٺ کائيندي ڏسندو هوس ته وڃي پري ۾ ويهندو هوس ۽ ميٺ جي گهر ڪندو هوس، جڏهن نه ڏيندي هئي ته نڙيءَ تي زور ڏيئي رڙيون ڪري روئندو هوس، جڏهن امڙ جو ميٺ ڏيڻ تي ارادو نه هوندو هو ته، ڌرتيءَ تي ليٽڙيون پائي ميٺ جي گهر ڪندو هوس، اهو منهنجو ڪنهن چيز کي حاصل ڪرڻ جو آخري هٿيار هوندو هو ۽ زوري ۽ رڙنگي رڙي امڙ کان ميٺ وٺڻ ۾ ڪامياب ٿي ويندو هئس. ڪنهن ڪنهن مهل ميٺ کائڻ تي امڙ سمجهائيندي هئي "ابل چوڪرا ميٺ نه کائيندا آهن. ميٺ ته زالئون کائينديون آهن، جن کي پيٽ هوندو آهي. تون جڻ زالئفان آهين، توکي جڻ پيٽ آهي، جو ميٺ تو کائين؟" ۽ پوءِ منهنجي ميٺ کائڻ واري خيال کي مٽائڻ خاطر، مذاق ڪري منهنجي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيٽ تي هٿ لائي ڇوندي هئي ”ڏسان“ ته پيٽ اٿئي
مون کي شرم اچي ويندو هو، وري امڙ جي کلڪائڻ تي ٽورو
ٽڪ ٽڪ ڪري [illegible] ويهندو هوس، پر مان ٽو مڙان، اهي
لاٽون اهي [illegible]، امڙ جي جهولي کي ڇڪي مُکان ٻه هٿ ميڙ
گنڊي ۽ وڃي ڪائيندو هوس، ميٽ مون کي مزو ڏيندو هيو جنهن
وات ۾ هوڙن هيئان ڏيئي چپ ڏيندو هوس، جنهن جا ڙي
ڪائيندو هوس ته منفيئر جي چاڪليٽ جيان چڪ چڪ پئي
محسوس ٿيندي هئي، اجوڪي چانهه ٻه ان ميٽ جيان چيڪي
هئي ۽ چاڪليٽ وانگي چڪ چڪ تي ڪيائين، ڏاڍو مزو ٿي
ڏنائين.

اجا مان چانهه پي بس ڪئي ته پير ڏتل شاهه پٽ
سوڏو هوتل تي آيو (جيڪو ڪيس هنج تي هيس) پٽ کي ٿيل
تي ويهاري پاڻ ٻنج تي ويٺو، جڏهن ته پير ڏتل شاهه پٽ سوڏو
ٻنج تي ويٺو ته ماڻهو پير ڏتل شاهه سان پيرين پئي مليا، پير
سان گڏ پير جي ٻيٽ نذري پير سائين کي ٻه پيرين پئي ملن
پيا! مون ڏٺو ته ڪي ماڻهو نذري پير سائين جي هٿ تي پيرن
تي چميون ڏيئي رهيا هئا ۽ ان جا هٿ وٺي پنهنجين اکين
تي، اکين تي، منهن تي رکن پيا! ڪي پيرن جا ٿيڊ لائي حق
حق جا نعرا هڻندا ۽ بسم الله چئي ويون، ٻاٻن سائين بسم الله
چيون ڇوندا اچي نذري پير سائين کي ڪني پنهنجي ڪيسي
مان ريا ڪڍي نذرانا طور هٿ ۾ ڏيئي رهيا هئس اچن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ننڍڙي پير جي وڏن جو حق هجين. تڏهن ڏٺو پير سائين نه ڏسي پيو وڃي ۽ نه ڏسي پيو ٿو، نه ڪري پيو ڪا هم نه تم، ولنڊڙي مريدن جي شهرن ۾ ڏاڙهين کي ڏسي هيٺ نه پير جي مريدن ڪلي چيو ٿي "اڙي! مالڪ ميان، ڏاڙهي نه ٿي پٽ" موٽ ۾ وڏو پير سائين چوڻ پيو "اڙي! ننڍڙو مالڪ ميان نه پٽيو ته پيو ڇا ڪري.
هونئن نه ته نوهان سڌرڻ جا آهيو ڇا! ماٺ هو ڪلي چونس پيا برو بر پان برو بر

انهي وچ ۾ منهنجو دوست شڪيل اچي هوٽل تي سهڙيو، هن ننڍڙي پير سائين کي ڏسي منهنجي ڪن ۾ چيو "يار هي پير ڇو پٽ نه هو بهو ڏنو ڪاسائي وانگر ٿو لڳي؟" مون ٿورو مشڪي چيو "تون نه ڏاڍو مرد شناس آهين، تنهنجي ڳالهه هنڊريڊ پرسنٽ صحيح آهي تون سچ ٿو چوين."

واقعي ننڍڙي پير سائين جا مهانڊا ڏنو ڪاسائي تي هئا، سندس نڪ ڦينو، وات وڏو ۽ اکيون ڇپيون، ائين پيو لڳي جڻ ڏنو ڪاسائي اچي اڳيان ويٺو آهي، مون شڪيل کي آهستي ڪن ۾ چيو "پر اهڙي ڳالهه هت نه ڪڍ ڪٿي پاڻ سان گڏ مون کي به نه مارائين، ڏسين ٿو سڀ حيدري ويٺا اٿئي، ڪٿي هڏ گڏ پيهي نه ڪن" موٽ ۾ هن جذباتي ٿي چيو "يار حقيقت ڪا لڪندي آهي ڇا؟ ڀلا تون ئي ڪٿي ٻڌاءِ ڏنو ڪاسائي جهڙا مهانڊا اٿس؟" مون چيو ها "تون صحيح ٿو چوين اها ڳالهه مان به مڃان ٿو پر ڇپائين "پر هي ڳالهه سڀني هڏي پڌري

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيئي آهي، توں ڇو ٿو ڊڄين، شايد توکي پيرن جو ٿو ننگ
ستائي ڇا توں ائين سمجهين ٿو ته اها ڪنهن کي به خبر ڪونهي؟
اها سڀني کي خبر آهي ته ڏتو ڪاسائي پير ڏتل شاهه جا پاڪ ڪُتا
وٺو هو، هي سڀ جڳ کي اها به خبر آهي ته ڳوٺ جي جڳن مڙس
پير کي ٻار وٺي ڏنا. مان جڏهن هن کي جذباتي ٿيندي ڏٺو
ته کيس هلڻ لاءِ چيم. اسان اڃا اڳتي ئي مس ته ٻاٻي جو ڳ
مٺ يار ڪا ڪوصبدو ڏٻي بخش هوٽل تي وٺو هو. جنهن
مون کي سڏ ڪري چيو ”ابا سليم. ننڍڙي پيرسائين سان مليو
آهين؟“ مان ڪڪو وڪو ٿي ويس. هائو ڇا ڪريان. نه ڪريان تو
ڪريان ته ڪاٺيد مس ڏنڊا. ننهڪري کيسي مان رپيو ڪڍي
ٺڏي پيرسائين جي هٿ ۾ هٿ ملائي کيس ڏيهو ڏيندي چيو
”بسم الله هيون ٻاٻن سائين!“

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ولائتي ڪيپر

مان نائين جماعت سکر ۾ پاس ڪئي، جڏهن مئٽرڪ ۾ آيس ته جيڪب اسڪول ڏانهن ٽي سي ڪرائي.

مان اسڪول جي زماني ۾ ڏاڍيون حرڪتون ڪندو هيس، هڪ لکل شيطان هيس، جنهن جي خبر استادن کي نه هوندي هئي رڳو اها خبر هوندي هين ته مان اداڪاري ڪرڻ جو شوقين آهيان، ڪجهه ڪجهه اداڪاريون استادن جي اڳيان به ڪيون هيم جڏهن مان دوستن سان گڏ ويهندو هوس ته پنهنجي اداڪاريءَ جا جوهر ڏيکارڻ شروع ڪري ڏيندو هيم. انهن سان گڏ اردو فلمن جا ڊائلاگ به ٻڌائيندو هيو مان ته ڪڏهن ڪڏهن لطيفا به ٻڌائيندو سان (يعني اداڪاري) اهي سڀ ڪرتب ڏسي دوست خوش ٿيندا هئا. ان ڪري مان دوستن ۾ مقبوليت حاصل ڪئي. مون ۾ اِها خاصيت اها هئي ته مار مهل استادن اڳيان مڪر ڪري ڇنگ ٽپا ڏيئي جان ڇڏائي ويندو هئس جي استاد نه ڇڏيندو هو ته پوءِ دوست منهنجي پرڪسٽي ڪوڙ هڻي جهوندا هئا. تمامي گهٽي مار نه ڏيوس نه ته مرگهي ٿيندس ۽ ائين مان مار موچڙي کان بچندو ايندو هوس. مون کي استادن ڪڏهن به گهٽي مار ڪونه ڏني، وڏيه وڏيه ٿقان يا هڪ ٻه لڪڻ، شايد اهي استاد اسان منجهان هئا تنهنڪري مار گهٽ

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيندا هئا يا مان دوستن جي ڪري ٻچي ويندو هوس.

منهنجي ڪل مشڪري ۽ مزاحيه طبيعت جي ڪري ڪڏهن استادن کي به ڀنجي ويئي، پر مان استادن اڳيان شريف زادو بڻجي بيهندو هوس تنهنڪري ڪو به استاد مون ڏانهن ڌيان ڪونه ڏيندو هو مان ان مان فائدو وٺي اسڪول ۾ ڪل مذاق وڏي چاهه سان ڪندو هوس. هڪڙي ڏينهن دوستن اسان جي اسڪول جي نئين هيڊ ماستر سائين مير محمد کي ٻڌايو (جنهن جو پيرڊ ڪلاس ۾ هوندو هو) ته سائين، ظفر کي لطيفا ايندا آهن پر انهن مان ته سائين به مذاقي طبيعت جو مالڪ هو تنهن به چيو ته شروع ٿي وڃ ته مان ڪو به چارو نه ڪيو ۽ لطيفا ٻڌائڻ ويهي ويس ۽ پوءِ هفتي ۾ مڙئي هڪ دفعو چوڪرن سان گڏ استادن کي به کلائيندو هوس. آخر ان مذاق واڌ ڪاڌي ۽ وڃي ٻين استادن تائين پهتي، انهن هڪ به استاد مون کي مشڪرو سمجهي منهنجي مذاق مان لطف اندوز ٿيندا هئا، تن مان به جيڪا هڪ نئين هيڊ ماستر ٻيو انصاري صاحب سو فهرست هئا. تن کي لطيفا ٻڌائيندو هوس. ڪڏهن ڪڏهن استاد به اسان کي ڪجهه اچي تني مان ڪجهه ٻڌائيندا هئا، تنهنڪري وقت خوشي سان گذري ويندو هو.

اسان جي اسڪول ۾ هڪ ولائتي استاد بدلي ٿي آيو جنهن جو پيرڊ اسان جي ڪلاس ۾ رکيو ويو. هي استاد شوخ طبيعت جو مالڪ هو، شاگردن مٿان خالي رعب وجهندو هو به ترتيبن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ شاگرد ڪونه ڏجندا هئس. شايد ان ڪري ته مشرڪ ۾ آهيون
آخري سال آهي، استاد ڪان گهڙڻو ڏجڻ، هو ٿئين به استاد اسان
سان پنهنجن پيءُ جهڙو سلوڪ ڪندا هئا پر هي ولائتي استاد
ڪنهن ٻي ذهنيت جو مالڪ هو. ان استاد ڪي به اسان پنهنجو
ڪرڻ ٿي چاهيو، پر ان ولائتي استاد پنهنجو رويو برقرار رکيو
جنهن اسان کي پڙهڻ جو موڊ نه هوندو هو ته هو جيب
ڪري ويهي رهندو هو. اسان پيا بور ٿيندا هئاسين. هڪ
ڏينهن هڪڙي شاگرد همت ڪري چيس ”سائين ظفر ڪي
لطيفا ايندا آهن، تو هان چئو ته ٻڌائي پر استاد تنهن ڪي
ڪئي، جو ڪرڻ جي اسرار تي آخر راضي ٿيو. اسان به بور ٿيو
پيا، سو مان به بسم الله ڪري انگلش مان لطيفا ٻڌائڻ
شروع ڪيا، ان وچ ۾ مان نوان نوان هتر ادو لطيفا ۽ نثر
جوڙي لطيفا جن ۾ خبرون تاپ تي هيون، خبرن ۾ پوليس ۽
خاص ڪري صدر تي تنقيد هوندي هئي، مان لطيفا ٻڌائي پورا
ڪيا ته چوڪرن استاد کي چيو ”سائين هن کي خبرون به ايندبون
آهن، ان ڳالهه سواءِ مزو ڪونه ايندو ۽ استاد جي چوڻ تي مون
خبرون به ٻڌائڻ شروع ڪيون. پوليس تي خبرون ٻڌائي صدر
ذي فريد ته منهن ۾ جيڪي اچي ٺڪاءُ ڪيو، مان وائڙو ٿي
ويس. جيو به اهڙو ته زوردار لڳو جو مون کي اڃ به ياد آهي.
ولائتي استاد چيو ”اندهي ڪنهن جاءِ ڪي ذليل! صدر کي
گهٽ وڌ ٿو ڳالهائين“ مان وات چپو ڪري، منهن پيلو ڪري

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي بينچ تي ويٺس، بس پوءِ مان ڙڳو نندي هيس. ماستر انصاري صاحب کي لطيفا ٻڌائيندو هوس، انصاري صاحب ايترو ته مذاقي هو جو ڇا ڳالهه ڪريان! اهو مذاقي به هيو ته مذاق سهندو به هو. هڪ دفعي ڪجهه ڳالهائي پيو ته هڪ ڪلاس جو شاگرد بينچ تان اٿي ڪيڏانهن وڃي رهيو هو ته سائين چيس ”اڙي لنبو ڪاڏي ٿو وڃين؟“ ڇوڪرو به حاضر جواب هو تنهن به موٽ ۾ چيس ”سائين مون کان وڌيڪ ته توهان لنبو آهيو“ بس پوءِ ته ڇوڪرن ۾ ٽهڪڙو مچي ويو، سائين پاڻ به کلي رهيو هو. واقعي سائين جو قد اسڪول جي ٻين استادن کان ڊگهو هو.

جڏهن ولائتي استاد اسان جي ڪلاس ۾ ايندو هو ته اسان چپ ٿي ويندا هئاسين ته ڪٿي اهو ڏنڪ هڻي ماري نه وجهي. هڪ ڏينهن اهو ولائتي استاد ڪجهه ڳالهائي پيو ته مون کان هڪ ڏندو تيز ڇوڪارو نڪري ويو ميٽيءَ نموني، بس پوءِ مون لاءِ جڻ شامت اچي وئي، ان ولائتي استاد مون کي لڪڻ سان ايتري ته مار ڏني جو آخر لڪڻ ڀڃي پيو، وري وارن کان وٺي منهنجي مٿي کي زور سان بينچ تي هنيائين تڏهن به مزو ڪونه آيس ته وري هٿن سان ڪٽڻ پيو. منهنجن دوستن ڪوڙ هڻي چيس ”سائين مرگهي ٿيندي اٿس“ ته به نه ڇڏيائين. آخر جڏهن مان ڏڪڻ کان ٿڪ ٿي ٽاڏيو ٻوڙ ڙيو ڪيون تڏهن جند ڇڏايائين. ياد ڪريو توهان استاد

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان مڏ اقوين نڪم پر مون ڪونه سمجهيو هتان آنڊ اپاهر
هي ٻ چيڏيان ٿ مان ايترو ته رنس جو هر هر ٿي سڏ ڪا
نڪتا، ايترو مان ڪڏهن به نه رنو هوس، آخر سنهنجي ذهن اهو
سوچڻ تي مجبور ڪيو ته مون کان ڪهڙي غلطي ٿي جو اها سزا
ملي، وري سوچڻ لڳس ته ٻيا استاد ته ايتري مار نه ڏيندا آهن
انهن سان ته ڇوڪرا وڏيءَ وڏ سڏ اقوين ڪندا آهن، پوءِ هن
مون کي ايتري مار ڇو ڏني، سنهن جي ذهن ۾ جيو ٿو هوا استاد
سنڌي آهن ۽ هي ولائتي آهي. سنهن جي اکيان فرق صاف
ظاهر ٿي پيو. سنهن ني مرڪ موٽي آئي. مان اونداهيءَ مان
روشنيءَ ۾ نڪري آيس، مون کي ان عزت ڀري لفظ جي
پرورش ۾ جي ويئي جيڪو اڄ به سنهنجي من مند زمان
پڙاڏو ٿي نڪرندو آهي "حبيبءُ سنڌ"...... هاڻ
سنهنجي نظر ڪنهن ولائتيءَ تي پوندي آهي ته جڻ ڪنهن
ڪيرني نظر پئجي ويئي ......!

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زخمي پينڍ

ڀاڙي ڄا ڏينهن، منهن ۾ گهنج، اکيون اڌ بند، وار ورکيل ڦاٿل ڪپڙا، پيرن کان مرن تائين مٽي ڄاڻ چڙهيل، پيڏيءَ کان مٿي سڄي ڄنگهه ۾ ڦٽ، ان ڦٽ مٿان اڳڙي ٻڌڻ جي ناڪام ڪوشش ڪيل، جيڪا ڦٽ تان اکلي پير ۾ لڙڪي رهي هئي ۽ ٻڪنارو ڪلهي ۾ پيل.

هو اسپتال جي ورانڊي ۾ ويٺو هو. هڪ ڪمپائونڊر هن کي گهليندي آڇي، ورانڊي کان ٻاهر ويهاري چيو: ”هتي ويهه جڏهن تنهنجو وارو آيو ته سڏي ٿينداءِ. اسان کي تنگ نه ڪر ڊاڪٽر ڪاوڙجي ٿو“ ائين چئي ڪمپائونڊر ڪلينڪ جي اندر هليو ويو. هن هڪ نظر پنهنجي ڦٽ تي وجهي ڏٺو جنهن مان پوءِ وهي رهي هئي، ان مٿان مکيون لامارا ڏيئي رهيون هيون. هن ڦٽ تان نظر هٽائي ڪلهي مان ٻڪنارو ڪڍيو، ان جي تارن کي ڇيڙيو جنهن مان عجب سر نڪتا جيڪي پري پري تائين پکڙجي ٿي ويا رستي ويندڙ هر ماڻهو ان مترنم آواز جي پڙڏن سان بيهي رهيو ٿي، ايتري ۾ اندران وري ڪمپائونڊر نڪري در کولي نڪتو ۽ ليڙ سان فقير کان ٻڪنارو کسي پٽ تي اڇلايئين ۽ ڪاوڙجندي چيائينس ”هل هتان ڊاڪٽر کي تنگ ٿو ڪرين

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهو جهڙو وارو ساز بند ڪري! اٿئين جهڙي فقير کي پاڻهن کان وڃي ڏکو ڏنائين ته فقير رڙ ڏيئي ويهي ڦهڪو ڪيو. ان جي ڦٽ مان رت وهڻ لڳو. مون غور سان ڏٺو ته ان رت مان سنڌ جو نقشو ٺهي پيو. فقير ڦٽ جي سور جو تاب نه سهي بي هوش ٿي ويو. يڪتاري آواز ڏيڻ بند ڪيو. صرف آخري آواز ٻڌڻ ۾ آيو "تن" ها، صرف "تن" جيڪو فضا ۾ گونجي رهيو هو "تن تن تن...... بس صرف "تن"

مان فقير ڏانهن ڏٺو ته ان جي نبض ڏنم جيڪا آهستي آهستي هلي رهي هئي، فقير جي دل تي ڪن رکيم ته دل جي ڌڪ بجاءِ سنڌ! سنڌ جو آواز اچي رهيو هو جيڪو منهن جي ذهن ۾ پڙاڏو بڻجي گونجڻ لڳو "سنڌ" "سنڌ"! زخمي "سنڌ" جنهن جا زخم ڏکي پيا آهن آهي ڪو! آهي ڪو! جيڪو زخمي سنڌ جي ملم پٽي ڪري؟ آهي ڪو! جيڪو بي هوش سنڌ کي پاڻي پياري؟ آهي ڪو! جيڪو بي جان سنڌ ۾ جان وجهي؟ ڪو به ڪو نه آهي سنڌ جو مالڪ ڪو به ڪو نه آهي اڙي جلدي ڪريو سنڌ کي بچايو نه ته وري ٻي ڪا به سنڌ پيدا نه ٿيندي جلدي پاڻي آڻي ڏيو! پاڻي ڪانهي ته پيو ڪجهه ڏيو اڙي رت ڏيو! رت ڏيو! اچو، اچو، جلدي اچو! نه ته سنڌ مري ويندي، سنڌ مري ويندي هميشه هميشه لاءِ!

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪافرن جي ديڳ

"جانوءَ، مدرسي جي ٻاهران خيرات اچي ٿي؟" هڪ طالب ڇوڪري چيو. منهنجون واڇون ڳوڙهو ڇڏي ويون. دل ۾ چيم "واهه منهنجا مولا! اڄ ته ٺٺ ڪرائي ڇڏيندين؟" ديڳ جو انتظار رهيو ته ڪنهن مهل ٿي ديڳ لهي. ڇو ته اسان کي پوري ماني نه ملندي هئي جي ملندي هئي ته اها به ملان کائي ويندو هو. پر اڄ اسان طالبن جو وارو هو. ڏاڍو وڏو ڪري کائڻ جو ارادو هو. جڏهن ديڳ پهچي لٿي ته سڀ طالب اوندا اُن ڏانهن ڀڳا. اچانڪ جانورن جا هڪ ٻه ڳرهه مس وڌا هئون ته پريان مولوي پهچي ويو. اچڻ سان رڙ ڪري چيائين "اڙي ڇورؤ! اهي جانور نه کائجو." اسان جا هٿ اتي ئي ڇڄي ويا. اسان وائڙا ٿي وياسين. سوچيوسين "الله خير ڪري! اڄ استاد ڇو ٿو جانور کائڻ کان جهلي، هوند ته اسان کان ٻه اڳ جيتي ۽ خيرات ٿيندي آهي ته پاڻ ديڳ مٿان ٻاتري ڪنهن بيٺو هوندو آ. پر اڄ ڇو ٿو جهلي، ڪٿي جانور ۾ زهر ته نه پيل آهي؟" جانورن کي غور سان ڏسڻ لڳاسين. آخر هڪ طالب ڇوڪري استاد کان پڇيو "ڇو استاد جانور نه کائون؟" مولوي رڙ ڏيندي چيس "اڙي حرامي ٻارَ! اها ڪافرن جي ديڳ آهي." ڇوڪري کي جو ڏڪ ڪو مليو ته ويچارو چپ ٿي ويو ۽ وڌيڪ نه ڪڇيو. اسان کي نه ڪجهه

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ سمجهه ۾ نه پئي آيو ته ڪافرن جي ڏينگ ڇا آهي ۽ ڪافر ڇا ٿيه آهن. اسان کي ڏک جانورن جو پيو ٿئي. هر وڏو پيرو جانور جڏهن ته پيا چون. زور ڳليان زاري. مولوي ءَ جي چوڻ تي جانور نه ڪٺا اسين

مون کي جانورن ڪاٽڻ جو ڏاڍو شوق هو تنهنڪري طالبن کان چوري لڪي ڇپي جانور ڪاٽڻ ويس. هڪ طالب ڇوڪر مون کي جانور ڪاٽيندي ڏسي ورتو تنهن سارو حال وڃي مولوي ءَ کي ٻڌايو. مولوي ته ڪئي نه ڪئي ته مدرسي مان لڪن ڪتي سنڌ ۾ مون وٽ آيو جنهن سان استري يا ته مار ڏيائين جو سنهي تلهي ٻنهي مان ڪڍي ڇڏيائين. سنڌ سنڌ ڇپيلائي پيو. اهو ڏينهن اهو ڏينهن ورڻي مدرسي وڃڻ لئي ڇڏي ڏنو. اڄ ٻه ٻارڙيا جون هند ۽ ڊانٽون جڏهن امڙ ڏي ڪجهه ڪتي ايندي آهن ته ٻارڻ کان اڳ اها شيءِ مان ڪاٽي وڃندو آهيان.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهراج

ماهه پيو ڪٽي ته اُٿين ٿي ٽڪسو جنهن ماهه نڙيءَ ۾ اٽڪي
ٿي پيس. رڳي رڳي اندر مان اُجهڪائي نڪتس. اپوٽي پٽي ويو،
ڪٽ ٿي پاڻ کي نستو ٿي، جڏهن ٿي ڏٺائين. ڪٽ جي واڌَ ڇڳل
هئڻ ڪري ڪٽ اونهي ڪڍ جيان پٽي ٽڪيس، ڪٽ جهولي، رلي،
ميري، ويهاڻو سيراندي ڪان جهرڻو هئس نه ڙون، جنهن لير
منهن رڳي آڳر ۾ ستو پيو هو ته اندر مان اُجهڪو آيس. آڪ ڏو
سان اندران لڙڪري ڪنگهارو نڪتس. سور جهون سنان آليون
اڏبند، چنگهٽ مٿان چنگهٽ، هر هر ڪنگهه ۾ ٻڏي ٿي ويو.
اندر مان وت، کنگهه جو نُوڻو نڪارو ٿي مٿس ته اُٿي پٽي ٽڪيس
جنهن آنهه امنهن ۾ اچنس پيا. هر هر اکيون ڪٽي منهن رجي ٻاهر
دردانهن ڏٺائين ٿي پوڙات جو آڏيءَ ويل ڪوبه ٽڪو نه هو، ڪير
به نه هو. هي اڪيلو جي ڇپڻ ڪٽ ٿي پوين پاسا هڻي ۾ پيو هو
وري اُجهڪو ڏٺائين، نسورو ساڻو ڪانڪهارو نڪتس. سنڌس پچو
عيتر ڏينهن ڪان ميرو، ڏوٿي ميري. جان مان ٻڪي جي ڪٽي
ڪٽي ڏپ ٿي نڪتس، اُچ، چپ مسڪل، وات ڪنهن نڪنين مرهل
قاتي ٿي ويس. پر ڪوبه نه هو پرڳهو ولڻ والو اهن عشي آسما
ڏانهن پولارن ۾ ديهون ڪپائي ٻچوان کي پڪاريو، پنهنجي رام
کي ياد ڪيو، ڪرشن کي سڏ ڪيائين، پر ائين ٿي ٽڪس جنهن ٻچوان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڄو ٻوٽو ٽهڪي، رام ڪنهن گهري ننڊ ۾ هجي عرش تائين ماتا جي
شيوا ۾ هجي. هڪ ٻيو اڀو ڀڳو آيس، اندر مان ڪانگهاري ٻڌ ران
رت ڇاڻيندڙ اهڙين اڱارن ها نڪري نڪتس، جيءُ جهري پيس تنهن مهل
ٿي، هٿ ٻڌي، آسمان ڏانهن ڏسي ڀڳوان کي ٻڪاري چيائين
"رحم ڪر رحم ڪر" وري ڪنڌ هيٺ جو تو نڪارو آيس، ڪانگها روڪيندي
اڇليائين، ساڳي پيڙا، درد، اندر جلندو محسوس ٿي رهيو هئس
وري هڪ نظر مندر جي ٻاهرين در تي وڌائين، ڪوبه نه هو، بس
هي اڪيلو جيءُ مندر ۾ پيو هو. اکيون بند ڪري ڪجهه سوچيائين.
تبديل وقت جي چند گهڙين کي ياد ڪيائين. ڪيئن نه قربائين غريب
ابوجهه سنڌي هندن کي وڏن ڏڻن تهوارن جي ڳالهه ۾. سڀ جو ڏک کي
ويو. آسمان ڏي ڏسي ڀڳوان کان هٿ ٻڌي معافي گهريائين. ائين
ٿي لڳس ڄڻ ڀڳوان، غريب ابوجهه سنڌي هندن جو ڪيتو ٿي
لوڙايس، اکين مان پاڻي وهي آيس. آسمان ڏانهن ڏسي چيائين
"ڀڳوان مون کي معاف ڪر، مان انڌو هيس، مون کي دنيا انڌو
ڪيو هو. مون پنهنجن کي نئين قربو مذهب جي آڙ ۾! مون کي
معاف ڪر ڀڳوان، مون کي معاف ڪر ڀڳوان" ائين چئي روئڻ لڳو
ٻوڙها اکين ڪجهه ياد ڪري ته وچو ڪارو پيريائين، ياد آيس ڪٿا
پرساد، دسهرا، جنيا، سراڌ، سڀ ياد هئس. جڏهن چنڊ جي
پهرين تاريخ ٿيندي هئي ته هو هڪ تاسريءَ ۾ ڪٿا پرساد کڻي
هڪ هڪ دڪان تي وڃي چوندو هو "پائي رام پائي رام" تمون
۾ دڪاندار چوندا هئس "مهراج رام" پوءِ هو تاسريءَ مان حلوي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ذري ڪني تري ئي رکندو هيو. دڪاندار ڪٺا پرساد ڪائي هن مهني
منهن تي مکي چوندا هئا "واهه گرون واهه گرون" ۽ ائين جيئن ڪيسي
مان ڪجهه پئسا ڪڍي ڏيندا هئا. هي پئسا وٺي ٿورو مشڪي اڳتي
وڌندو هيو. ائين ويچارا سادا سودا هندو ۽ مذهب جي نالي تي پنهنجا
کيسا خالي ڪري مهراج جا کيسا ڀريندا هئا. ڪڏهن ڪڏهن هندن
جي ڪا عورت يا ٻار بيمار ٿيندو هو ته هن کان، سادا سودا هندو
رکيا الڪرائي پائيندا هئا ته جئن بيمار خوش ٿي وڃي. هن کي ياد
آيو. ڪٿن نه عورتن جو آچوڙو ڪيندو هو ۽ لاهيندو هو. هڪ
دفعي ڀڳت موهن جي ڌيءُ راڌا، ڏاڍي بيمار ٿي پئي هئي ته
هن وٽ وٺي آيا هئس. هن ڏسندي ئي چيو هين "بابا هن
ڇوڪري کي آچوڙو ٿيو آهي". ڀڳت موهن جو ٻڌو ته سندس
ڌيءُ کي آچوڙو ٿيو آهي ته سجهو ڏڪي ويو.

هن کي طرحين طرحين جا ذهن ۾ خيال آيا. سندس
جوان راڌا جي مستقبل جو فڪر ٿيڻ لڳس. خيال آيس جيڪڏهن
ماڻهو ٻڌندا ته راڌا کي جن جو آچوڙو ٿيو آهي ته راڌا جو سڱ
وٺڻ کان به انڪار ڪندا. تنهنڪري ڀڳت موهن، مهراج کي هٿ
ٻڌي پيرن تي ڪري چيو "مهراج ڀڳوان جي واسطي، ڌڻي جي
صدقي، منهنجي راڌا کي ڄڻن جي آچوڙي کان بچاءِ نه ته مان
مري ويندس" ائين چئي موهن روئي ڏنو. هن دلداري ڏيندي
چيو هيس. موهن دل وڏي ڪر، وسواس نه ڪر. ڌڻي چڱو ڪندو
سڀ سڻائي ٿيندي. مان هاڻي ئي راڌا جو آچوڙو ڪيان

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو ائين جيئن راڻا کي منهن رجي هڪ ڪمري ۾ وٺي ويو ۽
اندران دروازي بند ڪري ڇڏيائين. ڪجهه وقت کان پوءِ راڻا رڙيون
ڪيون هيون ”بچايو. بچايو“ پر ڪو به نه هو ٻڌڻ وارو ڪو نه هو
ڇڏائڻ وارو. ڪجهه گهڙيون گذرڻ کان پوءِ مهراج در کولي سٿڻ
جا ڪسڻ ٺاهيندو ٻاهر نڪتو سندس منهن تي حرامي مرڪ
ڦهليل هئي موهن کي چيائين ”خبيث مڇي ٿي نه پيو، ڏاڍي
ٺقاٺهي ڪئي ماٺس نه رڙيون ڪرڻ لڳو جڏهن ڏسي قابو
ڪيو ماٺس نه ڇپ ڪيائين. هاڻي وڃي سُڪي ٿي، ڏٺي ڪندو
راڻا کي ٻيهر آچوڙو نه ڏيندو ۽ پوءِ چوٿين پنجين ڏينهن راڻا
گذاري وئي. هر هڪ ماڻهوءَ جي زبان تي اهو ئي هيو ته جن
جو آچوڙو هيس تنهن ڪري مري ويئي. ماڻهن کي ڪهڙي
خبر ته راڻا سان ظلم ٿي پيو ٿيو هو. خير! جڏهن هن
کي اهي سڀ ڳالهيون ياد آيون ته هي سچو ڏکي ويو.
درزي نڪري ويس. پنهنجن گناهن جي معافي وٺڻ لاءِ روئي
ڏنائين. ڏڻي کي پڪاريائين، آسمان ڏانهن ڏسي هٿ ٻڌي
ٻڌائين، معافي ٿي ورتائين ته سور جي سٽ هانءُ ڪڍي
ڇڏيس. اکين هٿان اونده جو ته ڇرڻي ويس. سور ۽ درد
پيڙا ۽ وري سوچون. ڪڏهن نه ڇهل پهل هوندي هئس.
جڏهن دسهرا يا ڇڻيا ٿيندا هئا پر اڄ ڪو به نه هو هن جي
ويجهو. هن کي پاڻ کان وحشت ٿيڻ لڳي. هي صرف اڪيلو
جيءُ منهن رجي آڳر ۾ زندگي ۽ موت جي وچ ۾ ڪشمڪش

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ هو رکي رکي اڇهڪاڻي آيس، رت جي الٽي آئيس، اکين مان
ڳاڙهي وهي ويس. ٻيو اڇهڪو آيس، اندران لاڙ ڪري رت
جا ڏڪ هڪ ٻئي پٺيان نڪتس، اڇل سان کٽ تي ڪريو.
ڪنڌ هڪ پاسي ٿي ويس. مٿان مکيون ڀڻ ڀڻ ڪري رهيون
هيس. صبح جو کٽ تان کڻبو ويو. ڪنهن مسڻ ڏانهن خاڪ
سان خاڪ ٿيڻ لاءِ.

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندر ناري

در تي سڏ ٿيو، مان ٻاهر نڪتس، مون وارو يار اظهر بيٺو هو. منهنجي منهن تي مرڪ اچي وئي، مان هن کي ڀاڪر ۾ ڀري ٻه زور ڏنو هن چيو "بس! سائين جن کي طاقت به اها آهي اهڙا ٻاٻا پهلوان، اچين ٿو؟" ائين چئي وٺي زور ڏنائين ته مون کان ٽهڪ نڪري ويو، پر هن نه ڇڏيو، وري ٻيو زور ڏنائين ته مون چيو "ڇڏ ڙي. اندا ماريندين ڇا؟" هن چيو "منهنجي تو مان سڪ ئي نه ٿي لهي ته ڀلو ڪيئن ڇڏيانءِ؟" "هونئن ته آئي سائين جن کي ايتري سڪ ئي ڪونه هئي هاڻ وري توهان کي منهنجي سڪ لڳي آهي؟" مون چيو. هن چيو "ڇڏ هاڻ ان ڳالهه کي، هل ته هلي چانهه پيئون، پوءِ ٿو ٻڌايانءِ ته ان سڪ ۾ ڪهڙي ڳالهه رکيل آهي؟"

اسان هوٽل تي چڙهياسين ته هن آڳرائي ڪري چانهه جو آرڊر ڏنو پر مان هوٽل واري کي اک هڻي ڇڏيو. جڏهن چانهه پي بس ڪئي ته مان هن کان پڇيو "ها سائين ويا ته ٽي چار ڏينهن ٻاهر هئو، توهان کي منهنجي ايتري سڪ ا-" هن منهنجي ڳالهه ڪٽيندي چيو "نه نه، اها ڳالهه نه آهي!" مون چيو "ٻيو ڀلا ڪهڙي ڳالهه آهي؟" منهن جو ايترو چوڻ ۾ هن جو ساڳيو وانگر اٿل، اکين ۾ ڳوڙها تري آيس

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن جيئن پيار سان ڪي ڪجهه ڏس ڏنا ته مان مري وڃان وسان مان
ڏهن ڪي ته وساري به نه سگهان، مان هن بنا هڪ پل به اڪيلو
رهي نه سگهان، مون لاءِ ته هڪ گهڙي به جنهن صدي آهي،
مون کي نه بس به ياد آهي مان ته رات ڪان وٺي بي چين
آهيان پروڙي ڳالهه اها آهي ته مون کي ان هر فرد سان
پيار ٿيڻ لڳو آ جيڪو مون سان محبت جي ڳالهه ڪري ٿو دل
چوي ٿي ته سڀ ائين مون سان لڳن ٿا هجي، مان ان سان
محبت جون ڳالهيون ڪريان، اهڙيون ته ڳالهيون ڪريان
جو رات ٿي وڃي، رات مان پرهه ڦٽي ٿي وڃي، ته به
منهنجيون پياريون پياريون ڳالهيون نه کٽن!“

مون چيو ”پر ڳالهه ڇا آهي مان تنهنجو مطلب نه ٿو
سمجهان، تون ڳالهائين ڇا ٿو“ وري چيو ”ماڻس“ ٻيلا
ڪنهن سان عشق ته ڪونه ٿي ويو اٿئي ڇا؟“

”ها منهنجو هڪ سنه رڊاري“ سان عشق ٿي ويو
آهي جيڪا تون ڪڏهن خواب ۾ به نه ڏٺي هوندي ۽
جيڪا هن تون ڏسين نه ڪونه موتين جي نهڪرين، دل
چوئي جيڪر مجو ڏينهن ان سنه رڊاري“ جي سنه ۾
چيلهه ۾ ٻک وڌيون وجهو هجان؟“

مان ٻنهي ٿي تهي وينس ۽ دلچسپي“ وٺان وڏيڪ“ چيو مانو،
”اها ڪير هئي، هئي ڪيئن، سيرت ڪيئن هئس؟“ هن مون
ڏانهن شور ۾ تڪي چيو ”ڪير مان تنهنجو ڪهڙو ڪم باقي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيرت ٿو ڇين، نه ٻڌ، جڏهن هن ٿو کي خبر به آهي ته مان زندگي ۾ ڪنهن سان به محبت نه ڪئي آهي نه پوءِ هن کي ڇو نه سوچي سمجهي دل ڏني هوندم نه!“ مون وڏيڪ چاهه سان پڇيو مانس ”پڙهيل تعليم ڪيتري اٿس؟“ ”تعليم مئٽرڪ اٿس“ ”پر دوست هو ته انسان مان نه پر ملڪ کان مان آهي ڇا ڳالهه ڪريان، جڏهن هو ڳالهائي پيئي ته مون کي اندر ۾ جڻ پيهي پئي ويئي، دوست هن جو ڳالهائڻ به سونهن اٿس ويهڻ به سهڻو هن مون کي عبرت مئگزين ۾ پيا ڇپرائي رسالا ڏيکاريا، مان نه ضيران ۾ ويچاريم پيئي ته اسان نه ڊقر آهيون سڄو ڏينهن هيئن انهن هو ته انهن جون ڳالهيون پيا ڪندا اهين پر مطالعو ڪونه ڪندا اهين“ مون چيو ”واقعي اسان کي اها پڻ پيل آهي“ هن منهنجي ڳالهه ڪٽيندي چيو ”هاڻي مان به عبرت مئگزين پڙهندس“ هن وري چيو ”هن ته مون کي پنهنجي هر ڳالهه ٻڌائي هن ته مون کي اهو به ٻڌايو ته ”اسان پهريان غريب هئاسين ۽ بابو مزدوري ڪري پيٽ کي پٽيون ڏيئي حج ڪرڻ ويو ۽ ته هو، ٻارنهن سال نه موٽيو، جڏهن موٽيو ته پاڻ سان گڏ ٽيوي، وي سي آر، ٽيپيون ۽ واچون بس الائي ڇا ڇا آندائين، ان ڏينهن کان هاڻي اسان خوش ٿا گذاريون، مان هڪ ته وڇو ڪاروپري چيو“ ڪونه ڏينهن اسان جو به ايندو وجو پنهنجي ڏريئي تي خوش گذاريندا سين۔

جو انهن پر ڏينهن شين جي ضرورت نه پئي پوندي“ هن

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون سان متفق ٿي چيو ”ها سچو ته اهڙو ڏينهن ايندو“
هن ڳالهه کي جاري رکندي چيو ”دوست هوءَ نه پري
آهي پري، اصل سونهن جي ديوي آهي، هن مون سان
ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويٺي ڳالهايو پئي ته ائين لڳي پئي ڄڻ
هن جي وات مان هر نڪرندڙ لفظ موتي ٿي هيٺ ڪري
رهيو آهي.“ مون چيو ”ٺيڪ آهي، ڀلا ڇهڙو تون ان سان
محبت ڪرين ٿو ڇا هوءَ به تو کي لفٽ ڪرائي پئي؟“
”خبر نه آهي، بهرحال منهنجي سمجهه مطابق هوءَ به مون کي
چاهي پئي.“ مون چيو ”تو کي ڪيئن خبر پئي ته هوءَ تو کي
چاهي پئي.“ مون چيو ”ها، هوءَ چاهي پئي، جڏهن هن
مون سان ڳالهايو پئي ته الائي ڪهڙي ڪشش جي ڪري
مون کان اکين مان ڳوڙها نڪري آيا ته هن مون کي چيو
”توهان جي اکين ۾ پاڻي ڇو آهي؟“ مون چيو ”نه نه منهنجون
اکيون ائين آهن.“ پر هن چيو ”ته توهان کي چلهه جو دونهون
ايندو هوندو.“ مان ڳوڙهن ڏي نهار ڪيئي، نه نه ڪائي ڳالهه
نه آهي، مان جڏهن به ڪنهن سان ڳالهائيندو آهيان ته اکين
۾ پاڻي اچي ويندو آهي.“ هن منهنجي ڪوڙ کي پڪڙي ورتو
۽ هن سمجهي ورتو ته هي ڪوڙ ٿو ڳالهائي ۽ پوءِ مون سان
گهڻو وقت ويهندي هئي ۽ پيار ڀريون ڳالهيون ڪندي هئي“
هن ٿڌو ڇوڪارو ڀري چيو ”يار ڪهڙيون ڳالهيون ٻڌايانءِ،
بس هاڻ ته هر وقت منهنجي اکين اڳيان بيٺي آهي، تون

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بہ آءٌ تہ ھاڻي مان چاڪريان ٿو. مون چيو ”ھوءَ ھتان جي بہ نہ آھي جو توں روز گھمر و جيئن، ٿيون تہ اھا توسان پيار ڪري ياتہ، ٺھنڪري سنو آتہ وساري ڇڏينس ٿو. ھن چيو ”واھ جنھن سان مان عشق ڪيان اھا ھيئن وسري ويندي؟ اتو ڪي اھا ڳالھہ سمجھہ ۾ اچي ٿي؟ جيڪڏھن توں منھنجي جاءِ تي ھجين ھا تہ خبر پوي ھا“ مون ٿورو ڪلي چيو:

”مان اھڙو عشق ڪڏھن بہ نہ ڪيو آھي ۽ نہ ڪندس منھنجو عشق آھي تہ ان سنڌ رناريءَ سان آھي جيڪا تو واري ناريءَ کان بہ مٿاھين آھي، منھنجو عشق تہ ڪنھن وقت بہ ختم نہ ٿي سگھي ٿو پر منھنجو عشق تہ سدائين قائم ۽ دائم رھندو، توں تہ ان سان جھٽ ويھي ڪي گھڙيون مٺيون مٺيون ڳالھيون بہ ڪيون، پر مان پنھنجي محبوبہ سان گڏ ھوندي بہ نہ ٿو ڳالھائي سگھان - ڇو تہ منھنجي زبان کي تالا ھڻي ٻند ڪيو ويو آھي، جي ڳالھايان ٿو تہ ضرور ائين مون کي چا ملندو اجيل ھا جيل، مون کي ان جيل جي بہ پرواھ ناھي - بس مان چاھيان ٿو تہ مون سان منھنجي محبوبہ گڏ ھجي. منھنجو عشق ان سنڌ رناريءَ سان آھي، جيڪا غلاميءَ جي ڪوٺڙي ۾ جڪڙيل آھي، مان واري سنڌ ر ناريءَ سان ھر ھڪ قوم جو فرد عشق ڪري سگھي ٿو ڇو تہ منھنجي ناريءَ وٽ پيار ۽ محبت گھڻو آھي، ۽ تو واري ناريءَ وٽ ايترو پيار ۽ محبت نہ آھي جو ھر ڪنھن کي ڏئي سگھي

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنڪري تون بہ ان سنڌ ر ناريءَ سان عشق ڪر، جيڪو زندگيءَ ۾ ملند ورهي، جنهن محبت پٺ جيل بہ جهاڳڻا پون ۽ جنهن پيار ۾ گهر ڇڏڻا پون.

هن هڪ ٿڌو ساهہ کڻي چيو "واقعي تو واري سنڌ ناريءَ مٿان مان واريون سو ڀيرا ناريون قربان."

ختم ٿيو

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

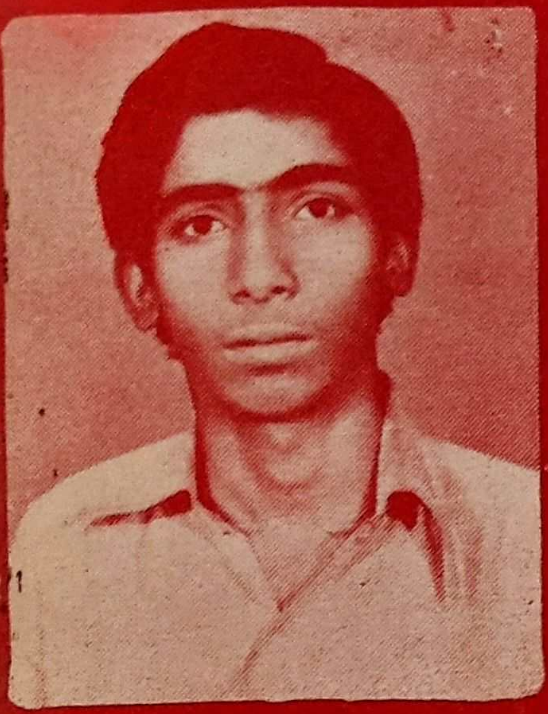

تعارف :

• عبدالڪريم شاهه عرف "آزاد بخاري" کي ٻالپڻ کان سياڻان. سندس نوڪ شاڻ اُداس منڊر جسم مان هوشو، هيمون، دولهه ۽ دودي واري بهادري پئي ٻڪندي آهي. سندس سرهاڻن سوچون ڌرتي ۽ ڌرتي وارن لاءِ ڀرپاسي ۽ بين الاقوامي آهن.

• آءُ سندس ٿوراٿو آهيان جو هن مونهنجي ٿي چونڊ کي مان ڏيندي لکڻ شروع ڪيو. 'آزاد' ڌرتي ماتا جي هر ڏک ۽ سور کي نه صرف بروقت محسوس ڪرڻ جي صلاحيت ٿو رکي پر اُن لاءِ بروقت علاج به ڳولي سگهي ٿو.

• خوشي اها جو هي عمر ۾ ننڍڙو پر لکڻ ۾ وڏو جو ڳيندڙو اديب "آزاد بخاري" "چڪ ادبي سنگت (چاس) جي پيداوار آهي.

• آس اها ته هو هڪ ڏينهن ڌرتي ماتا جي ڪلفن روشن ستارن جي صف ۾ شامل هوندو. اهڙو ستارو جيڪو ڪڏهن به سامراج جي چالبازين آڏو جهڪو نه ٿي سگهي ۽ هر ڏاڍ جي دور ۾ مظلومن کي واٽ ڏسيندو رهندو.

چڪ
19 ڊسمبر 1986ع

sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو ته تاريخ هميشه انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نه رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نه صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book